

www.limburg.nl

Kernrapport Natura2000-plan 2020-2026
definitief

Brunssummerheide (155)

december 2020

provincie limburg

Colofon

Voor u ligt het ontwerp-Kernrapport van het Natura 2000-plan Brunssummerheide. Het uitgebreide hoofdrapport is een omvangrijk document met analyses, onderbouwingen en uitwerkingen die leidend zijn bij juridische en detailvraagstukken. Dit compacte kernrapport geeft alleen de kernpunten uit het hoofdrapport weer, zonder details, uitgebreide analyses en onderbouwingen. Voor gedetailleerde informatie verwijzen we u graag naar het Natura 2000-plan Brunssummerheide.

Datum:

December 2020

Opgesteld door:

Provincie Limburg

Foto voorblad:

Gerrit's hangveen (bron: D. Frissen)

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	3
Voorwoord	4
Samenvatting	5
1. Inleiding	7
1.1. Waarom een Natura 2000-plan?.....	7
1.2. Korte karakteristiek van het gebied.....	8
1.3. Leeswijzer	8
2. Binnen welke kaders moet dit plan passen?	10
2.1. Europees natuurbeleid	10
2.2. Nationaal natuurbeleid	10
2.3. Limburgs provinciaal natuurbeleid	11
2.4. Samenhang met stikstofaanpak en andere provinciale beleidontwikkelingen.....	12
2.5. Waterbeleid	12
2.6. Gemeentelijk beleid.....	13
3. Ecologische analyse	14
3.1. Wat zijn de noodzakelijk 'abiotische' randvoorwaarden?	14
3.2. Wat is er al gebeurd in het gebied?	17
3.3. Welke doelen willen we bereiken met dit Natura 2000-plan?	18
3.4. Knelpuntenanalyse en leemten.....	23
4. Welke resultaten realiseren we?	28
4.1. Doel 1: Uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit.....	29
4.2. Doel 2: Behoud oppervlakte en instandhouding kwaliteit	30
4.3. Doel 3: Behoud omvang en verbetering kwaliteit	31
4.4. Mogelijke oplossingen knelpunten	31
4.5. Toekomstbeeld.....	32
5. Wat gaan we doen om die resultaten te bereiken?	33
5.1. Maatregelen per habitatype of soort.	33
5.2. Communicatie- en educatiemaatregelen	35
5.3. Monitoringsmaatregelen.....	36
5.4. Maatregelen toezicht en handhaving	36
5.5. Welke gevolgen hebben de maatregelen voor de omgeving?.....	38
6. Financiering en subsidieregelingen	40
7. Kader voor vergunningverlening	42
7.1. Inleiding en juridisch kader	42
7.2. Inventarisatie van de huidige activiteiten	42
7.3. Toetsingsmethodiek	43
7.4. Categorieën.....	45
7.5. Vrijgestelde vormen van gebruik.....	46
Bijlage 1 Kaart Habitattypen / Leefgebieden	48
Bijlage 2 Kaart maatregelen	51

Voorwoord

Limburg heeft een gevarieerde en rijke natuur. Dat is niet alleen van grote biologische en landschappelijke waarde maar zeer zeker ook van economische waarde. Denk maar aan de stroom recreanten en toeristen, die ook geld in het laatje brengen. Ook daarom koesteren we die natuur. Voorop staan de 24 gebieden in onze provincie die binnen Europa deel uit maken van de zogeheten Natura 2000-gebieden. Dit is het netwerk van beschermde natuurgebieden in de EU om wilde planten en dieren te laten gedijen. Maar het zijn zeker ook dé gebieden, die de mens graag opzoekt. Om rust en stilte te ontdekken of om de flora en de fauna te bestuderen. Onze ambitie is om die rijkdom aan natuur te behouden en het beheer er van te verbeteren.

Reden waarom ik erg blij ben dit Natura 2000-plan voor het gebied Brunssummerheide te presenteren. Hierin staan concrete maatregelen die we gaan nemen. Want er moet wel iets gebeuren. De Brunssummerheide is het meest zuidelijk gelegen heidegebied van Nederland gelegen in de gemeenten Brunssum, Landgraaf en Heerlen. Maar het is meer dan alleen heide. Dit gebied is zeer afwisselend en wordt gekenmerkt door geaccidenteerde heidevelden, bossen, open zand en plaatselijk venige laagten met vennen en vochtige pioniervegetaties. In het brongebied van de Roode Beek komt hoogveen voor.

De totstandkoming van dit Natura 2000-plan is mede te danken aan de overleggen met de gemeenten Brunssum, Landgraaf, Heerlen en de Vereniging Natuurmonumenten. Ik wil de betrokken partijen bedanken voor hun constructieve inbreng. Dit heeft uiteindelijk geleid tot een breed gedragen Natura 2000-plan Brunssummerheide.

De Brunssummerheide als natuurgebied verdient het om qua flora en fauna op kwalitatief goed niveau te houden en waar nodig te brengen. Een duurzame bescherming is gewoon nodig. Dit plan gaat daar voor zorgen.

Carla Brugman-Rustenburg
Gedeputeerde Natuur in de Provincie Limburg

Samenvatting

Inleiding

In 2007 is de Brunssummerheide vanwege haar unieke karakter aangemeld als Natura 2000-gebied; in 2013 is het Aanwijzingsbesluit definitief vastgesteld. Dat betekent dat het gebied van internationaal belang is en dus op provinciaal, landelijk en Europees niveau bescherming verdient. De provincie is verplicht om een Natura 2000-plan op te stellen waarin wordt beschreven hoe het gebied wordt beschermd. Dit Natura 2000-plan heeft een looptijd van 6 jaar. In dit kernrapport zijn de hoofdzaken van het Natura 2000-plan Brunssummerheide beschreven.

Beschrijving van het gebied

Het Natura 2000-gebied Brunssummerheide is in oostelijk Zuid-Limburg gelegen. De Brunssummerheide is een vochtig heidegebied met daarnaast ook naaldbossen, enkele zandduinen en de bronnen van de Roode Beek. Ingesloten door de bebouwingkernen van Landgraaf, Heerlen en Brunssum heeft het gebied een stedelijk inbedding. Aan de noordoostzijde grenst de Brunssummerheide aan het Duitse natuurgebied Teverenerheide, eveneens Natura 2000-gebied. Verder liggen in de omgeving van de Brunssummerheide enkele landbouwgronden, recreatieterreinen, een golfbaan, zandgroeves en afgedekte mijnsteenbergen. Het gebied ligt in drie gemeenten, te weten: Brunssum, Landgraaf en Heerlen.

Het Natura 2000-gebied Brunssummerheide is geologisch onderverdeeld in twee hoofdeenheden die van elkaar gescheiden worden door de Feldbiss-breuk. Deze breuk, de meest actieve breuklijn in de Nederlandse aardkorst, ligt hier op korte afstand parallel langs de Nieuwenhagenerweg (N299). Het grootste en zuidwestelijk deel van Brunssummerheide ligt op de horst. Het deelgebied Brandenberg ten noordoosten van de Feldbiss-breuk behoort tot de Roerdalslenk en ligt enkele meters hoger.

De opgaven en doelen voor het gebied.

De Brunssummerheide is aangewezen voor 8 behoud- of verbeterdoelen, ook wel instandhoudingsdoelen genoemd. Het gaat om 7 habitattypen en 1 habitatsoort. Het gebied is aangewezen voor drie prioritaire habitattypen, n.l. actief hoogveen, heischrale graslanden en hoogveenbossen. Dat betekent dat hiervoor een bijzondere verantwoordelijkheid geldt, omdat een belangrijk deel van het verspreidingsgebied in de Brunssummerheide ligt.

Het ontwerp-Rijksbesluit "Aanwezige waarden" van 5 maart 2018, waarmee toevoegingen aan het Aanwijzingsbesluit in procedure zijn gebracht, is vanwege de recente opstelling van het Kabinet ter zake niet in voorliggend plan meegenomen.

De Brunssummerheide is met haar zuidelijke ligging in het Zuid-Limburgse Heuvelland een uniek heidegebied. Door het uitgesproken reliëfrijke terrein, de mineralogische samenstelling van de zandbodems en de vele vochtafhankelijke biotopen is het een bijzonder heidegebied dat zijn gelijke niet kent in Nederland. Vanwege deze unieke waarden en vanwege de decentrale ligging is de Brunssummerheide een van de vijf belangrijkste gebieden voor heiden in Nederland. Het gebied herbergt een kleine oppervlakte maar wel van bijzondere kwaliteit en uniciteit.

De belangrijkste doelen voor het gebied zijn:

- behoud, uitbreiding van de oppervlakte en/of verbetering van de kwaliteit voor de stikstofgevoelige habitattypen zure vennen, vochtige heide, droge heide, heischrale graslanden, hellingveentjes, pioniervegetaties met snavelbiezen en hoogveenbossen.
- behoud en verbetering van het leefgebied voor de kamsalamander (niet stikstofgevoelig).

Hoe gaan we dit doen?

Voor de Brunssummerheide is het belangrijk het beheer te richten op het verwijderen van bosopslag, exoten en bladval zodat er meer water beschikbaar komt voor de zure vennen. Verder is ook herstel van de hydrologische situatie noodzakelijk om tot vernatting te komen voor diverse natte habitattypen zoals vochtige heide. Door het verwijderen van naaldhout, naast het beheer middels schapen-begrazing, plaggen en chopperen liggen er voor de ontwikkeling van de droge heide kansen zowel qua uitbreiding als qua kwaliteitsverbetering. Ook wordt daarmee een sterke bijdrage geleverd aan de beperking van de nitraat-en sulfaatconcentraties in het kwelwater, wat positief uitwerkt op de instandhouding van de hellingveentjes.

Voor de kamsalamander is essentieel, dat de geïsoleerde ligging waarin de populatie zich bevindt wordt opgeheven door de aanleg van twee ecoducten en dat de aanwezige poelen, in het bijzonder op de golfbaan, qua inrichting en beheer op deze soort worden afgestemd.

De toegenomen recreatieve druk op de Brunssummerheide werkt duidelijk negatief in op de typische soorten voor de diverse aangewezen habitattypen. Door het beter managen van de bezoekersstromen / recreanten, door aanpassingen in routing en voorzieningen, door inzet op educatie / communicatie en door een integrale aanpak van de handhaving kan het evenwicht tussen instandhoudingsdoelen en het medegebruik door recreanten hersteld worden.

Het streefbeeld

Het beeld dat we met de Brunssummerheide willen bereiken sluit aan bij de kernopgave voor dit gebied. Het toekomst beeld is, dat **“de Brunssummerheide een gebied is met topnatuur en een oase blijft voor de Parkstad regio.”**

Het gebruik, het beleven en het beschermen van het Natura 2000-waarden van de Brunssummerheide zijn beter geborgd als de maatregelen uit dit Natura 2000-plan zijn uitgevoerd. Zo concentreert de recreatiedruk zich meer aan de randen van de Brunssummerheide en zijn routes en recreatiestromen daarop afgestemd. Zo is gebied landschappelijk aantrekkelijker door openheid en variatie. In de kern is er rust en ruimte voor bijzondere natuur. Bijzondere beheertypen zoals hoogveen, vochtige en droge heide en nat heischraal grasland zijn vergroot en verbeterd. Naaldbos is omgezet naar loofbos, waarbij de exoten zoals Amerikaanse eik zijn verwijderd.

De gemeenten, regio, provincie en Natuurmonumenten werken goed samen op het gebied ruimtelijk beleid, handhaving en calamiteiten ten behoeve van Natura 2000-doelstellingen voor Brunssummerheide.

Aanvullende informatie

- In dit Kernrapport komen alleen de hoofdzaken van het plan aan bod. Nadere onderbouwingen en overwegingen zijn in het gelijknamige Hoofdrapport opgenomen. Bij juridische vraagstukken is dat hoofdrapport leidend;
- De habitattypenkaart en uitbreidingskaart uit de bijlagen van het hoofdrapport zijn ook te zien in een GIS-viewer op www.limburg.nl/natura2000;
- Op de website van het Rijk, www.synbiosys.alterra.nl/natura2000, kunt u informatie vinden over het nationale beleidskader Natura 2000;
- De website van Provincie Limburg, www.limburg.nl/natura2000, bevat informatie over de provinciale aanpak van Natura 2000;
- Op de website van de Regiegroep Natura 2000, www.natura2000.nl, kunt u informatie over alle Natura 2000-gebieden in Nederland vinden;
- Belanghebbenden kunnen via een formele inspraakprocedure hun reactie geven op voorliggend **ontwerpplan**.
- Tegen de definitieve vaststelling van onderdelen van het plan is beroep mogelijk bij de Rechtbank te Roermond / Maastricht.

1. Inleiding

1.1. Waarom een Natura 2000-plan?

De Brunssummerheide is het meest zuidelijk gelegen heidegebied van Nederland. Het gebied beslaat 552 ha, het gebied is reliëfrijk met droge tot vochtige heidevelden, naaldbossen, open zand en lokaal venige laagten met vennen en vochtige pioniervegetaties. In het brongebied van de Roode Beek komt hoogveen voor. In het dal van de Roode Beek zijn vochtige tot natte heiden, heischrale graslanden en hoogveenbossen aanwezig. Op de droge delen zijn droge heiden en zandverstuivingen te vinden, gelegen op het uiterst voedselarme zilverzand (mioceen zand). Aan de kant van Nieuwenhagen en rond de Heihof is een overgang naar lössbodems te vinden met daar iets minder arme en minder zuren omstandigheden zodat daar ook beuken-eikenbossen worden aangetroffen.

De Brunssummerheide is ook eco-hydrologisch een zeer waardevol gebied vanwege zijn gevarieerde bodemopbouw, breuklijnen in de aardkorst, bijzondere waterhuishouding en daarmee het voorkomen van zeldzame/bedreigde plant- en diersoorten. Het hoogste gedeelte ligt op circa 130 meter boven NAP en het laagste gedeelte, de uitstroom van de Roode Beek, op ongeveer 75 meter boven NAP. Vanwege deze natuurwaarden is het gebied al in 1995 aangewezen als Beschermd Natuurmonument. Het gebied kent naast deze bijzondere natuurwaarden ook hoge recreatieve waarden.

Brunssummerheide fungeert als stedelijk uitloopgebied en wordt jaarlijks intensief bezocht door ruim 650.000 bezoekers.

Provincie Limburg heeft de taak om het Natura 2000-gebied Brunssummerheide te beschermen. De manier waarop het gebied beschermd moet worden, is door de Provincie vastgelegd in een Natura 2000-plan dat een looptijd van 6 jaar heeft. Hierin staat beschreven welke natuur- en landschapsdoelen nagestreefd moeten worden. U leest nu het kernrapport van dit Natura 2000-plan.

De belangrijkste doelen voor het gebied Brunssummerheide zijn: het behoud van de kwaliteit en de uitbreiding van de oppervlakte van zure vennen, vochtige heiden, droge heiden, heischrale graslanden, actieve hoogvenen, pioniervegetaties met snavelbiezen, hoogveenbossen en de soort kamsalamander.

In dit plan is omschreven wat er moet gebeuren om die doelen te bereiken. Het Natura 2000-plan heeft de volgende functies:

- Het Natura 2000-plan omschrijft de huidige situatie van de Habitattypen: zure vennen, vochtige heiden, droge heiden, heischrale graslanden, actieve hoogvenen, pioniersvegetaties met snavelbiezen, hoogveenbossen en van de habitatsoort de kamsalamander en geeft aan wat het uiteindelijke doel is voor deze aangewezen habitattypen en -soort;
- Het plan vermeldt de instandhoudingsmaatregelen die daarvoor nodig zijn. Dat omvat maatregelen voor het behoud van de aangewezen huidige waarden, maatregelen ten behoeve van de aangewezen uitbreidingsdoelstellingen (binnen de grenzen van het Natura 2000-gebied) en maatregelen ten behoeve van de aangewezen kwaliteitsverbetering van habitats;
- En het plan regelt voor bepaalde activiteiten de vrijstelling van vergunningplicht op grond van hoofdstuk 2 van de Wet Natuurbescherming.

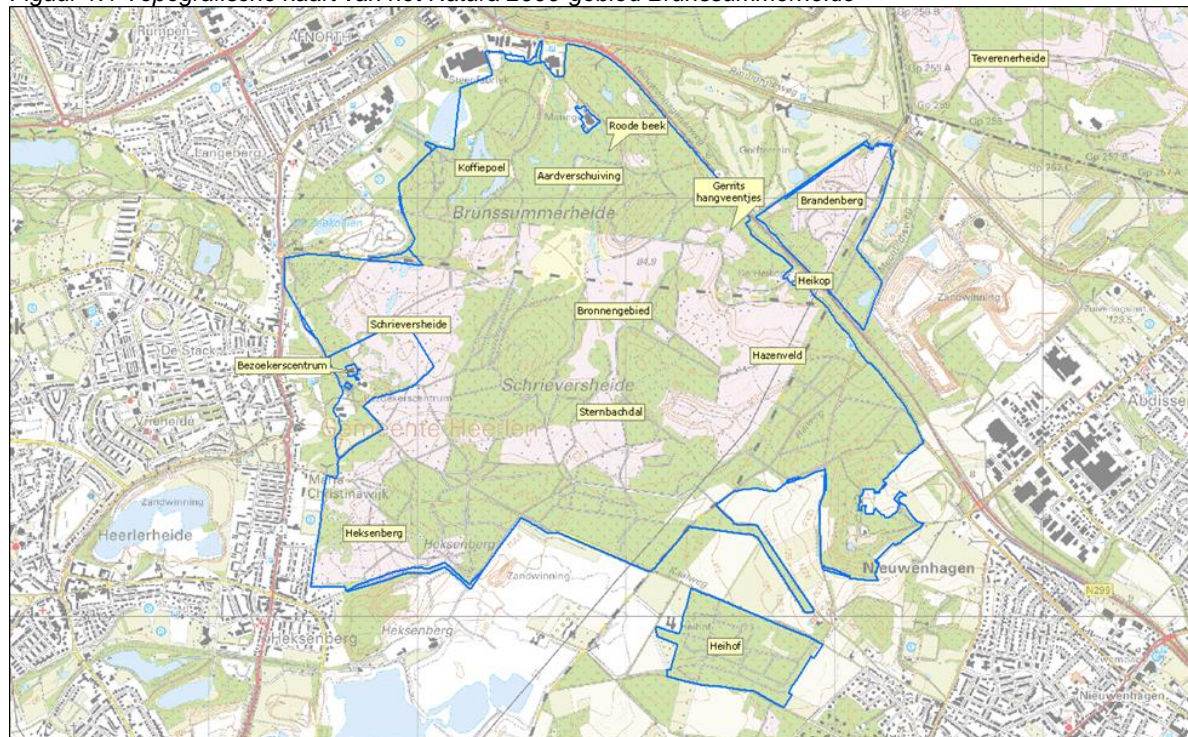
De in de PAS-gebiedsanalyse Brunssummerheide 2018 opgenomen maatregelen maken deel uit van de instandhoudingsmaatregelen in voorliggend Natura 2000-plan; het Natura 2000-plan is daarmee de integrale basis voor het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen. Indien het tot een vorm van

voortzetting van de stikstofaankpak en de bijbehorende gebiedsanalyses komt, kunnen de instandhoudingsmaatregelen in de gebiedsanalyses nader uitgewerkt en/of geprioriteerd worden; dergelijke besluiten op ondergeschikte punten kunnen in de gebiedsanalyses worden vastgelegd, zonder dat het Natura 2000-plan gelijktijdig behoeft te worden aangepast

1.2. Korte karakteristiek van het gebied

Het Natura 2000-gebied de Brunssummerheide is in oostelijk Zuid-Limburg gelegen. De Brunssummerheide is een vochtig en droog heidegebied met daarnaast ook naaldbossen, enkele zandduinen en het bronnengebied van de Roode Beek. Ingesloten door de bebouwingkernen van Landgraaf, Heerlen en Brunssum heeft het gebied een stedelijk inbedding. Aan de noordoostzijde grenst de Brunssummerheide aan het Duitse natuurgebied Teverenerheide, eveneens een Natura 2000-gebied. Verder liggen in de omgeving van de Brunssummerheide enkele landbouwgronden, recreatieterreinen en een golfbaan, zandgroeves en afgedekte mijnsteenbergen (zie figuur 1.1). Het gebied ligt in drie gemeenten, te weten: Brunssum, Landgraaf en Heerlen.

Figuur 1.1 Topografische kaart van het Natura 2000-gebied Brunssummerheide

1.3. Leeswijzer

- In dit kernrapport komen alleen de hoofdzaken van het Natura 2000-plan aan bod. Nadere onderbouwingen en overwegingen zijn in het hoofdrapport – het complete Natura 2000-plan – opgenomen. Bij juridische vraagstukken is dat hoofdrapport leidend;
- De habitattypenkaart en uitbreidingskaart uit de bijlagen zijn ook te zien in een GIS-viewer op www.limburg.nl/natura2000;
- Op de website van het Rijk, www.synbiosys.alterra.nl/natura2000, kunt u informatie vinden over het nationale beleidskader Natura 2000;
- De website van Provincie Limburg, www.limburg.nl/natura2000, bevat informatie over de provinciale aanpak van Natura 2000;

- Op de website van de Regiegroep Natura 2000, www.natura2000.nl, kunt u informatie over alle Natura 2000-gebieden in Nederland vinden;
- Belanghebbenden kunnen via een formele inspraakprocedure hun reactie geven wanneer het Natura 2000-plan in **ontwerp** is vastgesteld.

2. Binnen welke kaders moet dit plan passen?

Het Natura 2000-plan voor het gebied Brunssummerheide is gebaseerd op Europees beleid en verankerd in nationaal en provinciaal beleid. Voor een uitgebreide omschrijving van alle beleidskaders waar het Natura 2000-plan Brunssummerheide binnen moet passen, verwijzen we u naar het gelijknamige hoofd-rapport. Hier volgt een beknopte opsomming.

2.1. Europees natuurbeleid

Het gebied de Brunssummerheide maakt deel uit van een groot Europees Natura 2000-netwerk. Door in heel Europa Natura 2000-gebieden aan te wijzen, wil de Europese Unie de achteruitgang van de biodiversiteit stoppen. Nederland heeft ruim 160 gebieden aangemeld. Deze gebieden worden beschermd via de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn.

Het feit dat de Brunssummerheide is aangewezen als Natura 2000-gebied wil zeggen dat het gebied van internationaal belang is. Via de Europese Habitatrichtlijn worden acht habitattypen en één soort in het gebied de Brunssummerheide beschermd, zijnde:

- zure vennen
- vochtige heiden
- droge heiden
- heischrale graslanden
- actieve hoogvenen
- pioniersvegetaties met snavelbiezen
- hoogveenbossen
- de kamsalamander

2.2. Nationaal natuurbeleid

De internationale verplichtingen uit de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn zijn in Nederland juridisch verankerd in de nieuwe Wet Natuurbescherming 2017. Daarnaast is het nationale natuurbeleid uit de Rijksnatuurvisie 2014 van belang, dit is mede gericht op de realisatie van Natuurnetwerk Nederland.

Het Natuurnetwerk Nederland (NNN) is het Nederlands netwerk van bestaande en nieuw aan te leggen natuurgebieden. Het netwerk is een voortzetting van de (herijkte) ecologische hoofdstructuur (EHS). Het betreft een netwerk van onder meer bestaande natuurgebieden, alle Natura 2000-gebieden, de grote wateren en gebieden waar nieuwe natuur aangelegd wordt.

De Natura 2000-gebieden vormen de kern van het NNN. Deze gebieden en de daarin te bereiken natuurdoelen zijn door het Rijk wettelijk vastgelegd in zogenoemde Aanwijzingsbesluiten; voor Brunssummerheide definitief geworden in 2013. In en rondom de Natura 2000-gebieden geldt het beschermingsregime van de Wet Natuurbescherming 2017. Geplande ingrepen in en nabij Natura 2000-gebieden moeten worden beoordeeld op mogelijk negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen van de aangewezen habitattypen en soorten.

Vanaf 2014 zijn de provincies verantwoordelijk voor het NNN en vanuit de Wet Natuurbescherming 2017 verantwoordelijk om voor Natura 2000-gebieden een Natura 2000-plan op te stellen.

PAS /Stikstof aanpak

De natuur in het gebied Brunssummerheide is gevoelig voor stikstof. Dat geldt voor veel natuurgebieden en daarom is in 2015 het landelijke Programma Aanpak Stikstof – kortweg PAS – in

werking getreden, een samenwerkingsprogramma van het Rijk (ministeries van EZ/LNV, I&M en Defensie) en twaalf provincies. Inmiddels is dit landelijke programma als gevolg van jurisprudentie onderhevig aan verandering. De PAS voorzagt erin, dat

- a. de stikstofdepositie met behulp van landelijke bronmaatregelen in de periode tot 2033 daalt in de Natura 2000-gebieden;
- b. in de periode 2015-2021 inrichtings- en aanvullende beheermaatregelen worden getroffen in de Natura 2000-gebieden waar de kritische depositiewaarden (KDW) overschreden worden; deze maatregelen zijn via de PAS gefinancierd en vastgelegd in PAS-gebiedsanalyses;
- c. een hoeveelheid economische ontwikkelingsruimte (i.c. toegestane depositieruimte) per Natura 2000-gebied wordt toegewezen.

Ten tijde van het schrijven van dit Natura 2000-plan was nog niet bekend hoe de te hoge stikstofdeposities in Natura 2000-gebieden (onderdeel a) en de vergunningverlening (onderdeel c) aangepakt zullen gaan worden, nu de Raad van State op 29-5-2019 heeft aangegeven dat de PAS niet voldoet aan de vereisten die door de EU-regelgeving gesteld worden.

De instandhoudingsmaatregelen uit de voormalige PAS-gebiedsanalyses (onderdeel b) worden in het verlengde van de uitspraak van de Raad van State en volgens landelijke afspraak één-op-één overgenomen in het Natura 2000-plan. Ongeacht de wijze, waarop in de toekomst een vermindering van de stikstofdepositie wordt bereikt, zijn deze herstelmaatregelen in de Natura 2000-gebieden in de komende beheerplanperiode noodzakelijk. Indien een vernieuwde aanpak van de stikstofproblematiek ertoe leidt, dat de herstelmaatregelen in omvang, tempo of locatie sterk gewijzigd dienen te worden ten opzichte van voorliggend Natura 2000-plan, dan wordt ook het voorliggende plan (tussentijds) gewijzigd. Er zijn evenwel ook tussentijdse aanpassingen van uitvoeringsmaatregelen mogelijk zonder dat het voorliggende Natura 2000-plan hierop formeel wordt aangepast, namelijk:

- ondergeschikte uitwerkingen of aanpassingen bij de uitvoering van maatregelen (bijv. naar locatie, intensiteit, hoeveelheid); deze worden goedgekeurd bij de subsidietoekenningsprocedures;
- aanpassingen naar aanleiding van nader onderzoek of op grond van nieuwe inzichten, leidend tot vergelijkbare effecten op de aangewezen habitattypen of soorten; idem.

2.3. Limburgs provinciaal natuurbeleid

De Natura 2000-gebieden – zoals de Brunssummerheide – vormen in Limburg de kern van een robuust grensoverschrijdend natuur- en waternetwerk van goede kwaliteit. Dit netwerk levert een bijdrage aan de Limburgse ambitie om de biodiversiteit in stand te houden. Die ambities zijn uitgebreid omschreven in het Provinciaal Omgevingsplan Limburg 2014 (POL).

Provincie Limburg heeft in een Omgevingsverordening aangegeven welke Goudgroene natuurzones beschermd moeten worden. Alle Natura 2000-gebieden maken deel uit van de Goudgroene natuurzones. Deze zones worden beschermd tegen ontwikkelingen die de wezenlijke kenmerken en waarden van het gebied aantasten.

Zo schrijft Provincie Limburg bijvoorbeeld voor dat veehouderijen hun ammoniakemissie moeten reduceren om zo de stikstofbelasting op Natura 2000-gebieden in Limburg te verminderen. Daarnaast streeft Provincie Limburg naar biologische diversiteit en vermaatschappelijking van natuur. Daarmee wordt bedoeld dat burgers kunnen profiteren van natuur en uitgenodigd worden om bij te dragen aan natuur.

In het provinciale Faunabeheerplan beschrijft Provincie Limburg onder andere hoe wordt omgegaan met (beschermd) dieren die schade veroorzaken.

2.4. Samenhang met stikstofaanpak en andere provinciale beleidontwikkelingen

Er lopen landelijk en provinciaal tegelijkertijd diverse ontwikkel- en planprocessen, die relevant zijn voor de aanpak van de Natura 2000-gebieden; in elk proces worden op tal van momenten besluiten genomen, die inhoudelijk zullen worden afgestemd met de Natura 2000-plannen maar die tegelijkertijd het perspectief voor de Natura2000-doelen kunnen veranderen in vergelijking met de voorliggende planinhoud. Belangrijk daarvan zijn met name de provinciale Omgevingsvisie (POVI-2021), de landelijke en provinciale Stikstof-aanpak, het Natuurprogramma 2020-2030 en het provinciale Waterprogramma. Te midden van al deze plannen is het Natura 2000-plan het plan, dat formeel en concreet vastlegt welke natuurherstelmaatregelen in en rond Natura 2000-gebied uitgevoerd zullen worden in de komende 6 jaar. Dat zijn de maatregelen die nodig zijn om aan de afgesproken natuurdoelen te voldoen. Het Natura 2000-plan is een 'sectoraal' plan, dat als hoofdfunctie de natuur in Natura 2000-gebieden regelt.

Het meest algemene provinciale beleidskader, waarin Natuur één van de vele thema's is, is het POVI, Provinciaal Omgevingsplan Limburg. In dat plan staan, verbonden door ruimtelijke en omgevings-thema's, de hoofdlijnen van het provinciaal beleid voor tal van gebruiksfuncties. De Natura 2000-gebieden worden er als onderdeel van de groene hoofdstructuur in opgenomen en het POVI geeft de hoofdrichting voor de ruimtelijke ontwikkeling ervan. Het POVI wordt in 2020/2021 vastgesteld. Aanhakend op het POVI en het landelijke Natuurprogramma zorgt een provinciaal natuurprogramma voor de aansturing van het natuurherstel. Het natuurprogramma voorziet in prioritering van gebieden, in de ontwikkelrichting van de natuur en in benodigd onderzoek. Dit provinciale natuurprogramma wordt in 2021 vastgesteld. Zo ook met het provinciale Waterprogramma, dat naast andere onderwerpen (bijv. wateroverlast) ook voorziet in de voor natuurdoelen benodigde watermaatregelen (verdrogingsbestrijding, waterkwaliteit).

De uitvoeringsmaatregelen uit Natura 2000-plannen worden gecompleteerd met stikstofmaatregelen, die het Rijk landelijk doorvoert en die de provincies gebiedsgericht nog nodig hebben. Ook dit zijn plannen met een concrete uitvoeringsgerichte inhoud, aangestuurd vanuit de voorgaande beleidskaders. Het landelijke pakket maatregelen voor het natuurherstel en de stikstofaanpak is in april 2020 door de Minister van LNV benoemd en gefinancierd.

De uitwerking ervan naar gebiedsgerichte stikstofmaatregelen wordt door de provincies verricht, door het Rijk gefinancierd en wordt in 2021 e.v. vastgelegd in planrapporten, die een aanvulling vormen op het Natura 2000-plan; de vorm en status van deze plannen is nog onderwerp van uitwerking. In het kader van deze plannen is het ook mogelijk, dat extra natuurherstel plaatsvindt, meer dan vereist voor de Europese natuurafspraken; dat kan, indien het basale natuurherstel zich succesvol voltrekt, ruimte bieden om ruimtelijk-economische ingrepen te vergunnen die negatieve effecten met zich mee brengen.

Indien in het kader van deze planprocessen beslissingen worden genomen, die rechtstreeks (moeten) leiden tot ingrijpende aanpassingen in het concrete Natura 2000-maatregelenpakket, dan wordt de inhoud van het Natura 2000-plan daarop aangepast middels een formele procedure, incl. openbare kennisgeving en inspraakprocedure, indien nodig ook bezwarenprocedure. De samenhang met de concrete stikstofplannen is naar verwachting het meest direct en relevant.

2.5. Waterbeleid

De Roode Beek in de Brunssummerheide valt onder de Europese Kaderrichtlijn Water. De Brunssummerheide is bovendien aangewezen als *natte natuurparel* die belangrijk is qua

verdrogingsbestrijding. Er wordt ingezet op behoud en herstel van ecologisch gezonde en veerkrachtige watersystemen die functioneren als natuurlijke klimaatbuffers. Het streven is gericht op het behoud, herstel en ontwikkeling van de natuurlijke en landschappelijke kwaliteiten van beken en natte natuurgebieden in het provinciaal natuurnetwerk, waarbij ten minste voldaan wordt aan de normen voor ecologie, waterkwaliteit en hydrologie. Aan de watermaatregelen voor Natura 2000-gebieden wordt voorrang gegeven, omdat dit een vereiste is om te voldoen aan de KRW.

2.6. Gemeentelijk beleid

Het gemeentelijk bestemmingsplan beschrijft wat er met de ruimte mag gebeuren. Voor de Brunssummerheide is het bestemmingsplan van Brunssum, Heerlen en Landgraaf van belang. In die plannen heeft het gebied voornamelijk de functie *natuur*. Het bestemmingsplan staat de realisatie van de Natura 2000-doelen voor de Brunssummerheide niet in de weg.

3. Ecologische analyse

3.1. Wat zijn de noodzakelijk 'abiotische' randvoorwaarden?

Gebiedsbeschrijving

Het Natura 2000-gebied Brunssummerheide is een sterk geaccidenteerd heide- en bosgebied gelegen tussen de gemeenten Heerlen, Brunssum en Landgraaf. Verreweg het grootste deel bestaat uit droog bos, voornamelijk met grove den. Verder is het habitattype droge heide (H4030) over een grote oppervlakte aanwezig. Centraal in het gebied ligt de bovenloop van de Roode beek die hier een natuurlijk karakter heeft. De Roode beek vindt hier zijn oorsprong in het zogenaamde Bronnengebied. Rondom dit Bronnengebied is het habitattype vochtige heide (H4010), actieve hoogvenen (H7110B) en hoogveenbos (H91D0) aanwezig. Plaatselijk is hier ook het habitattype pioniervegetaties met snavelbiezen (H7150) aanwezig, evenals in het vennengebied van de 'Schrieversheidevennen', ten noorden van het bezoekerscentrum.

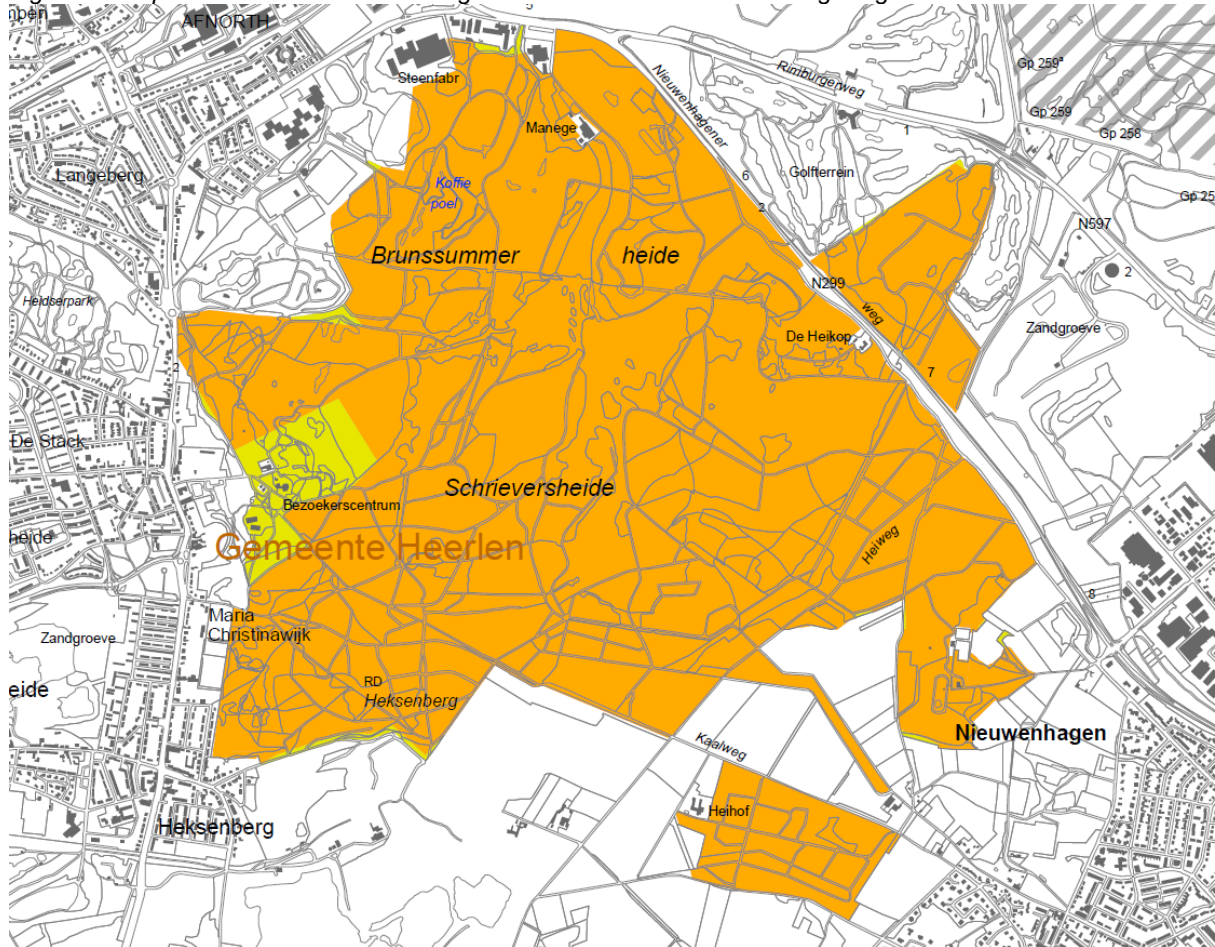
In het centrum van het Natura 2000-gebied, zie figuur 3.1 op de volgende bladzijde, ligt een open schrale zandvlakte. Dit terrein behoorde oorspronkelijk ook tot het brongebied van de Roode beek, maar is opgevuld met afgegraven deklagen ten tijde van de bruinkoolwinnings in de vorige eeuw. In het noordwesten lag een deels uitgegraven veenmoeras (de 'Koffiepoel'). Het veenmoeras is in het verleden volgestort met deklagen van zand en löss. Het open water van de 'Koffiepoel' is het enige wat hier momenteel nog aan herinnert; het is nu in gebruik als visvijver.

Het noordelijk deel van de Brunssummerheide bestaat uit de 'Brandenberg'. Het ligt hiervan afgescheiden door de aanwezigheid van de Nieuwenhagenerweg (Buitenring Parkstad). Ook dit gebied bestaat voornamelijk uit droge en natte heide. Ook hier zijn hellingveentjes met het habitattype Actieve hoogvenen (H7110B) aanwezig. De 'Heikop' is gelegen tussen het Bronnengebied en de Brandenberg. Hier bevinden zich twee veenputjes met het habitattype zure vennen (H3160) te midden van een open vegetatie van vochtige heide (H4010A) en actieve hoogvenen (H7110B).

Daarnaast bestaat het Natura 2000-gebied uit vochtige hooilanden en droge schraalgraslanden. Enkele van deze graslanden kwalificeren voor het habitattype heischrale graslanden (H6230). Ze komen zowel in een vochtige als droge variant op de Brunssummerheide voor.

Uit bovenstaande beschrijving blijkt dat de Brunssummerheide een sterk antropogeen karakter heeft als gevolg van de winning van delfstoffen. Bij het beoordelen van de verschillende habitattypen en het formuleren van maatregelen dient hier altijd mee rekening gehouden te worden.

Figuur 3.1 Toponiemenkaart Natura 2000-gebied Brunssummerheide en omgeving

Geologie, geomorfologie en bodem

Het Natura 2000-gebied Brunssummerheide is geologisch onderverdeeld in twee tektonische hoofdeenheden die van elkaar gescheiden zijn door de Feldbiss-breuk. De breuk ligt hier op korte afstand parallel langs de Nieuwenhagenerweg. Het grootste en zuidwestelijk deel van Brunssummerheide ligt op de horst. Het deelgebied Brandenburg ten noordoosten van de Feldbiss-breuk behoort tot de Roerdalslenk en ligt enkele meters lager. De Feldbiss is in de Nederlandse aardkorst de meest actieve breuklijn.

Door de aanwezigheid van de Feldbissbreuk zijn geologische lagen in de ondergrond ten opzichte van elkaar verschoven. Deze breuklijn vormt ter plekke een scherpe scheiding tussen de miocene zandafzettingen en de latere zand- en grindafzettingen uit het plioceen. Ten noorden van deze breuk komt het Pliocceen vrijwel aan het oppervlak voor, ten zuiden hiervan is dat het geval met het Mioceen.

Het merendeel van de miocene afzettingen bestaat uit een circa 50 tot 100 meter dikke laag fijne witte zanden, afgewisseld met enkele bruinkoollagen. Vanwege de schrale en mineraalarme samenstelling wordt dit zand niet snel vastgelegd door vegetatie, waardoor het mioceen zand zeer gevoelig voor erosie is, hetgeen te zien is op hellingen waar vaak grote erosiegeulen ontstonden. Bij de Schrieversheide liggen deze zandige afzettingen onder een bruinkoollaag. In zuidoostelijke richting dagzomen steeds oudere miocene lagen. Hier komt de diepere en dikkere bruinkoollaag Morken steeds dichterbij de bovengrond. Door de aanwezigheid van storingen en breuken bevinden de miocene afzettingen zich niet overal even diep in de ondergrond.

De pleistocene afzettingen worden overwegend als leem- en lössgronden teruggevonden en zijn als ooivaaggronden (zandige leem en colluvium in hellingvoet) aangeduid. Ze liggen in het zuiden en zuidoosten van de Brunssummerheide nabij Heihof en Nieuwenhagen.

In de dekzanden uit het Holoceen hebben zich leemarme vlak- en duinvaaggronden gevormd. Deze komen verspreid voor. Lokaal aan de zuidwestkant rondom de Heksenberg komen haarpodzolgronden voor in leem arm fijn zand. Plaatselijk is het opgestoven zanddek te dun om als een zelfstandige bodemeenheid begrensd te worden. De veengronden in de lagere delen worden beschouwd als moerige eerdgronden. Deze komen voor langs de Roode Beek en lokaal in het oosten van het gebied (hangveentjes).

In het Holoceen (10.000 jaar geleden tot nu) heeft de Rode beek zich door terugschrijdende erosie verder naar het zuiden in het landschap ingesneden. In deze periode zijn de veen- en beekafzettingen ontstaan die aan de Brunssummerheide een speciaal karakter verlenen. In het beekdal werd onder meer beekleem afgezet. Plaatselijk ontstonden hangveentjes en op plekken in de helling waar kwel dagzoomde vormde zich hoogveen. Op de droogste plekken konden de dekzanden gaan verstuiven en nieuwe afzettingen vormen die tot wel enkele meters dik zijn.

Door de geologische opbouw van de Brunssummerheide is de bodemopbouw complex en wisselt sterk op korte afstand. Dit wordt nog eens versterkt door de menselijke ingrepen in het verleden. Met de winning van Brunssum klei, bruinkool, steenkool en later ook weer zilverzand is de oorspronkelijke bodem danig op de kop gezet. Enerzijds is in de droge voedselarme mioceenzanden pas weinig bodemvorming opgetreden. Anderzijds is er in het gebied door de vele menselijke activiteiten als bruinkoolwinning en storten van zand veel van de oorspronkelijke bodemopbouw op zijn kop gezet.

Hydrologie

Bepalend voor de hydrologie in het gebied de Brunssummerheide is de Feldbissbreuk, deze staat bekend als slecht doorlatend voor water. Hierdoor wordt het noordwaarts stromende regionale grondwater geblokkeerd en langs deze breukzone opgestuwd. Het grondwater krijgt daardoor een in noordwestelijke richting stromend patroon, wat versterkt wordt doordat de ondergrondse gelaagdheid eveneens in noordwestelijke richting afloopt. Door de diep in het landschap ingesneden ligging van sommige dalen kan het grondwater plaatselijk dagzomen om vervolgens oppervlakkig over maaiveld af te stromen. Daarnaast is nog sprake van toestromend lokaal grondwater over een slecht doorlatende bruinkoollaag, welke ter plaatse van de 'Koffiepoel' dagzoomt. Tot slot kan een groot deel van de Brunssummerheide als inzigtgebied zijn gedeut, in de hogere zandruggen infiltreert regenwater wat dan na korte duur en weinig afstand weer oppervlakkig uittreedt.

De Roode Beek ontspringt op de Brunssummerheide en verzorgt de afwatering van het oppervlaktewater. Het bronwater is ijzerrijk en basenarm. De hydrobiologische waterkwaliteit in de bovenloop is zeer goed, in elk geval tot aan Brunssum. Ten tijden van piekafvoeren door overmatige neerslag, zoals in juni 2016, is het gebied gevoelig voor oppervlakkig afstromend regenwater. Hiermee treedt erosie op, met grote zandtransporten en beekinsnijding in het gebied ten gevolg. Voor een deel is dit het natuurlijk proces dat de Brunssummerheide gevormd heeft. Overmatige insnijding kan lokaal verdroging van broekbos en natte heidevegetaties opleveren.

Op kwalitatieve gronden is nauwelijks onderscheid te maken tussen lokaal en regionaal grondwater. Dit komt omdat het grondwater in het mioceen zandpakket nauwelijks voedingsstoffen opneemt. Verder is regionaal grondwater hier ook een relatief begrip, omdat het gebied dicht bij een waterscheiding ligt. Hierdoor heeft het inzigtgebied een klein oppervlak van enkele honderden

hectares. De herkomst van het water is grotendeels beperkt tot de natuurkern zelf en het gebied dat er ten zuidoosten van ligt, omgeving Nieuwenhagen-Lichtenberg.

Op enkele plaatsen in de rand van het brongebied zijn hoge nitraat- en sulfaatgehalten aangetroffen. Deze nitraatgehalten zijn vermoedelijk van regionale oorsprong. Modelberekeningen laten zien dat de herkomst van dit regionale kwelwater moet worden gezocht in de bossen en heidevelden in de naaste omgeving. Een overeenkomstig patroon is te zien bij sulfaat. Hier worden vooral aan de westkant hoge concentraties aangetroffen.

Desondanks is een deel van het water dat de slenkjes voedt met een constante, hoge kwelintensiteit van bovenlokale oorsprong.

Uit de OGOR-meetnet gegevens blijkt dat vooral in het centrale deel van het bronnengebied de pH en bicarbonaatgehalte te hoog zijn voor ter plaatse thuishorende oligotrofe hoogveen. Op sommige plekken is het kwelwater gekleurd door roestverschijnselen wat weer duidt op ijzerrijke kwel. Andere plekken kennen duidelijke witgelige "gips" neerslag op de vegetatie wat wijst op afgezet zwavel. De in de ondergrond aanwezige bruinkollagen staan bekend om hun hoge concentraties pyriet, ijzer - zwavelerts. Vanwege de grote hoeveelheid mijnsteenstort die in de omgeving voorkomt is dit mogelijk eveneens een belangrijk bron van het uitgeloopte ijzer en sulfaat.

Ter plaatse van de Schrieversheidevennen treedt eveneens toestroming van lokale kwel op. Deze kwel is eveneens te kenmerken als bicarbonaatrijk en met een te hoge pH. Hier wordt de aanleiding gevonden in het ter plaatse gestorte huisvuil dat vervolgens is afgedekt met löss. Dit is waarschijnlijk de oorzaak van de afwijkende waterkwaliteit in de Schrieversheidevennen.

Voor het deelgebied van de Brandenburg dat ten noorden van de Feldbissbreuk ligt geldt een ander verhaal. Hier is het hydrologisch systeem overwegend een inziggebied. Lokaal komen op de Brandenburg echter bronsituaties voor. Deze vinden hun oorsprong in een lokaal breuksysteem, een lemige of kleiige ondoorlatende bodemlaag en de hierop ontwikkelde gliedelaag die slecht doorlatend is. Het systeem is te kenmerken met een schijngrondwater-spiegel. Het oppervlakkig toestromend grondwater is van een lokale herkomst. Het is zacht, zwak zuur en weinig gebufferd tot mineraalarm.

3.2. Wat is er al gebeurd in het gebied?

In de jaren voorafgaand aan de eerste PAS-periode (vanaf 2014) zijn al diverse (beheer)maatregelen uitgevoerd die momenteel aansluiten op maatregelen die vanuit de stikstofaanpak wenselijk / noodzakelijk zijn. In de periode 2003-2010 zijn in de dennen-, eiken en beukenbossen al open plekken gecreëerd, bosranden teruggezet en dunningen uitgevoerd.

Exotenbestrijding, waarbij voornamelijk Amerikaanse vogelkers, Amerikaanse eik en Acacia worden verwijderd, vindt ook al langer in het gebied plaats.

De noodzaak om de droge heide gebieden beter met elkaar te verbinden is niet nieuw, de afgelopen jaren zijn er diverse bospercelen gekapt zodat typische diersoorten van de droge heide weer kunnen migreren. Deze maatregel zal in het kader van de stikstofaanpak nog verder worden uitgebreid.

Op de Brandenburg is in 2013 de (berken)opslag deels verwijderd zodat er meer vocht, minder bladinvall en beschaduwing plaatsvindt op de kwetsbare habitattypen zoals de actieve hoogveentjes en vochtige heide.

In 2013 en 2014 is rondom het Gerrits hangveentje bosopslag verwijderd, in 2016 zijn vanuit het project Buitenring Parkstad Limburg kapwerkzaamheden uitgebreid op de omliggende hellingen, waarbij vooral Amerikaanse eik, berk en zomereik zijn verwijderd.

In 2013 is in het bronnengebied massaal de berkenopslag verwijderd. Het gevolg is dat de waterstand in het bronnengebied met 5 cm is gestegen (PAS gebiedschouwverslag 2016).

Op de Tafelberg zijn in 2015 proefvlakken uitgezet om de aanwezige grasmat met verschillende technieken (frezen, chopperen) open te krijgen. Om daardoor weer kansen te bieden voor de massaal verdwenen droge heide als gevolg van het heidehaantje. In 2016 was de droge heide op diverse locaties al weer teruggekomen.

Komst van ecoduct(en)

In 2018 is vanuit het infrastructurele project de BPL een ecoduct aangelegd over de N299 (Nieuwenhagenerweg). Het ecoduct verbindt de Brunssummerheide met het deelgebied de Brandenburg. Op die manier is er een duurzame en veilige ecologische verbinding ontstaan voor diverse soorten op de Brunssummerheide en is het leefgebied van diverse soorten vergroot. Knelpunten zoals barrièrewerking en isolatie zijn daarmee deels verholpen. De komst van een tweede ecoduct vanaf het deelgebied Brandenburg over de Europaweg-noord naar het Duitse Natura2000-gebied Teverenerheide zal nog een extra verbetering betekenen.

3.3. Welke doelen willen we bereiken met dit Natura 2000-plan?

In dit hoofdstuk is ingegaan op de instandhoudingsdoelstellingen uit het Aanwijzingsbesluit 2013 voor het gebied. Het gaat om concrete doelen voor habitattypen en habitatrichtlijnsoorten, waarvan de trends op hoofdlijnen zijn besproken. Ook is ingegaan op de ecologische vereisten om de doelen te realiseren. Vervolgens komen de knelpunten en leemten aan de orde die bij deze instandhoudingsdoelen spelen.

Tabel 3.1 Instandhoudingsdoelstellingen Brunssummerheide.

(Doel: >: uitbreiding/verbetering, =: behoud, trend; >: positief, =: stabiel, -: negatief, ?: onbekend)

Habitattype/-soort	Huidige situatie		Doel			Trend	
	Opp. (ha)	Kwaliteit	Opp.	Kwaliteit	Populatie	Opp.	Kwaliteit
H3160 Zure vennen	0,014 ha	Slecht	=	=	n.v.t	-	=
H4010A Vochtige heiden	9,8 ha	Matig	>	>	n.v.t	=	-
H4030 Droge heiden	123 ha	Matig-goed	>	>	n.v.t	=/>	=
H6230 *Heischrale graslanden	0,35 ha (0,53 ha droge kalk-arme variant)	Slecht-matig	>	>	n.v.t	-	-
H7110B *Actieve hoogvenen	2,45 ha	Matig	>	>	n.v.t	=	=
H7150 Pioniersvegetaties met snavelbiezen	3,18 ha	Matig	>	>	n.v.t	=	=
H91D0 *Hoogveenbossen	11,9 ha (incl. zoekgebied)	Matig	>	>	n.v.t	=	=
H1166 Kamsalamander	Gering van omvang	Matig	=	>	=	=	=

* *prioritair*

De Brunssummerheide is aangewezen voor 8 instandhoudingsdoelen, bestaande uit 7 habitattypen en 1 habitatsoort. Het gebied is aangewezen voor 3 prioritaire habitattypen, te weten hoogveenbossen, actieve hoogvenen en heischrale graslanden. De prioritaire status houdt in dat voor deze typen een bijzondere verantwoordelijkheid geldt, omdat een belangrijk deel van het natuurlijk verspreidingsgebied van deze habitattypen van Nederland in dit gebied ligt (artikel 1 Habitatrictlijn). In de onderstaande tabel is te zien wat voor doelstelling er ligt voor oppervlakte/populatie en kwaliteit van de aangewezen habitattypen en soort.

Bij Ontwerp-Wijzigingsbesluit (het 'Veegbesluit') van 5 maart 2018 is voor de Brunssummerheide het type H9120 Beuken-eikenbossen met hulst toegevoegd en het habitatype H2330 Zandverstuiving komen te vervallen. Het kabinet heeft op 13 november 2019 besloten om het 'Veegbesluit' niet definitief vast te stellen. Voor het Natura 2000-plan Brunssummerheide komen de instandhoudingsdoelstelling en daarbij horende maatregelen voor het habitatype Beuken-eikenbossen met hulst (H9120) te vervallen. De in het Veegbesluit voorziene verwijdering van habitatype Zandverstuivingen (H2330) is wél in voorliggend plan verwerkt, omdat de aanwijzing in 2013 op een verkeerde wetenschappelijke grondslag is geschied. Uit nader onderzoek blijkt dat het habitatype zandverstuivingen niet in het gebied Brunssummerheide voorkomt.

ZURE VENNEN (H3160)

Doel: Behoud van oppervlakte en kwaliteit

Huidige en beoogde situatie: Het habitatype zure vennen (H3160) is aangetroffen in het deelgebied Gerrit's hangveentje. Dit deelgebied ligt als een aparte slenk in noordwestelijke richting op de overgang van de Brunssummerheide naar de Brandenburg nabij de Nieuwenhagerweg. In deze slenk, die overwegend begroeid is met vochtige heide met veenmossen liggen een tweetal open watertjes, de grootste van hooguit 125 m² de kleinste betreft circa 25 m².

Verspreid over het bronnengebied van de Roode Beek komen de vegetaties behorend tot dit habitatype voor in een kleinschalig en fijnmazig mozaïek met pioniervegetaties met snavelbiezen (H7150), in slenken tussen hoogveenbulten (H7110B) en in vochtige heide (H4010). Het gaat hierbij dan om plekken van hooguit enkele tientallen vierkante meters.

Tot voor kort was het Gerrits hangveen ingesloten gelegen in een meer bebost gebied. Omringende hellingen zijn in 2016 door Natuurmonumenten ruimer kaal gekapt waarbij het aandeel naaldhout is verkleind en Amerikaanse eiken zijn verwijderd. Lokaal zijn de hellingen geplagd om ontkieming van eiken te voorkomen en overmatig voedingsstoffen en ruwe humus af te voeren. Deze werkzaamheden hebben de invang van stikstof uit de lucht waarschijnlijk flink verminderd wat een positief effect moet hebben op het zure ven. In 2016 zijn peilbuizen geplaatst en is de waterkwaliteit gemonsterd (opgenomen in OGOR-meetnet). In de komende jaren zal worden gemonitord of en in hoeverre de uitvoering van deze maatregelen een positief effect hebben op (de kwaliteit van) het habitatype.

De staat van instandhouding is slecht. Het habitatype kent een slechte tot matig ontwikkeld voorkomen over een zeer klein oppervlakte. De twee vennetjes zijn uitgegraven, waarbij vermoedelijk de kleilaag en bovenliggende venige gliedelaag is verstoord waardoor de omliggende vochtige heide onderhevig is aan verdroging. Hierdoor vindt mineralisatie van het veen plaats wat op zijn beurt invloed heeft op de waterkwaliteit van het zure ven en leidt tot voorverruiging van de directe omgeving. Doordat het toestromend kwelwater daar bovenop een antropogeen karakter heeft werkt de waterkwaliteit beperkend voor de staat van instandhouding. De hoge concentraties natrium en chloride zijn terug te voeren op strooizout ter plaatse van de provinciale weg. Het aanliggende wandelpad geeft veel vertrapping op de venoeveren en in de kwetsbare vegetaties.

Vanwege de van nature fijnmazige verspreiding binnen de habitattypen actieve hoogveentjes en pioniergemeenschap met snavelbiezen elders in het gebied is de verwachting dat het voorkomen en de staat van instandhouding op lange termijn geen probleem vormen. Het habitatype zure vennen

komt op verschillende andere plekken elders (Bronnengebied) in het Natura 2000-gebied voor. Door het landschapsecologisch verder vernatten van de hellingveentjes en vochtige heide kan het type zure vennen zich verder ontwikkelen en in stand gehouden worden. De instandhoudingsdoelstelling van behoud van dit habitatype wordt daarmee ingevuld binnen de grotere context van de Brunssummerheide.

VOCHTIGE HEIDE (H4010A)

Doel: Uitbreiding van de oppervlakte en verbetering van de kwaliteit

Huidige en beoogde situatie: Het habitatype komt verspreid over de Brunssummerheide voor in een aantal deelgebieden, voornamelijk rond het bronnengebied van de Roode beek, op de Brandenburg, bij Gerrits hangveentje en rondom de Schrieversheidevennen. Veelal is er sprake van een mozaïek met andere habitatypes pioniervegetatie met snavelbies (H7150), droge heide (H4030) en of actieve hoogvenen (H7110B). Het areaal natte tot vochtige heide was 50 jaar geleden groter dan nu, maar is de laatste decennia vrijwel gelijk gebleven.

Zowel de vochtige als de droge delen van de heide op de Brunssummerheide worden regulier begraasd met een kudde schapen en geiten. Deze begrazing wordt hoofdzakelijk ingezet om vergrassing met pijpenstro, bosopslag en struweel in de heide tegen te gaan. In aanvulling op het dit reguliere beheer wordt in een cyclus van eenmaal per drie jaar bosopslag afgezet door die af te zagen. Kleinschalig plaggen of chopperen en het op iets grotere schaal terugzetten van bosranden completeren het beheer dat noodzakelijk is om de vochtige heide open te houden en betere kwaliteiten te laten ontwikkelen.

Voor de vochtige heide is de staat van instandhouding matig ongunstig tot slecht en de kwaliteit achteruitgaand, gezien de achteruitgaan van het aantal plantensoorten. Het habitatype Vochtige heide staat onder druk van hoofdzakelijk stikstofdepositie, verzuring en in mindere mate van verdroging. In het terrein vooral rond de Schrieversheidevennen en op de Brandenburg is het habitatype vochtige heide onderhevig aan vergrassing, maar meer nog aan verbossing.

DROGE HEIDE (H4030)

Doel: Uitbreiding van de oppervlakte en verbetering van de kwaliteit

Huidige en beoogde situatie: Het habitatype droge heide komt over een groot deel van de drogere zandige hellingen binnen de Brunssummerheide voor. De grootste voorkomens liggen in de deelgebieden Brandenburg, Tafelberg, Sternbachtal, rond de Heksenberg en rond de Schrieversheidevennen. Op kleinere schaal is het ook aanwezig in fijne verwevenheid met de habitatypes actieve hoogvenen (H7110B) en vochtige heide (H4010A) te vinden rond het bronnengebied van de Roode Beek.

Schapenbegrazing (drukbegrazing en gescheperd) is de beste herstelmaatregel die op de Brunssummerheide al met succes wordt toegepast tegen vergrassing en bosopslag. Handmatig verwijderen door maaien en uittrekken blijft hierbij aanvullend nodig tegen struikopslag. In zijn algemeenheid geldt ook voor dit habitatype dat het terugdringen van de stikstofdepositie noodzakelijk is ten behoeve van afname van pijpenstrootje. Ook het in de directe omgeving verwijderen van bos, bosopslag en oudere bomen die als zaadbron fungeren behoren tot de noodzakelijke maatregelen. Het dunnen van bosranden ten behoeve van geleidelijke overgangen en het verbinden van geïsoleerde heidevelden zijn kansrijke maatregelen voor dit habitatype en bijbehorende fauna.

Op de Brunssummerheide zijn altijd uitgestrekte heidevelden aanwezig geweest en door het

achterwege blijven van beheer is het areaal aanzienlijk afgenomen ten opzichte van begin 20e eeuw. Verbossing ligt hieraan ten grondslag. Het gebrek aan of zelfs de afwezigheid van structuurrijkdom is niet optimaal voor faunasoorten. Deze afwisseling is voornamelijk nog alleen te vinden langs paden en op overgangen naar meer voedselrijkere terreindelen. Mede hierdoor is de staat van instandhouding te kwalificeren als matig gunstig.

HEISCHRALE GRASLANDEN (H6230)

Doel: Uitbreiding van de oppervlakte en verbetering van de kwaliteit

Huidige en beoogde situatie: Het habitatype heischraal grasland komt in de vorm van een grazige vegetatie voor net ten zuiden van de Koffiepoel (Middenberg), tussen de Schrieversheidevennen in en op een tweetal locaties in Sternbachtal.

Natuurmonumenten voert specifiek beheer uit ten behoeve van dit habitatype. Voor de Middenberg en het graslandje bij de knuppelbrug in het Sternbachtal is het beheer gericht op het afvoeren van overmatige voedingsstoffen en het voorkomen van bosopslag. Hiertoe wordt een maai- en afvoerregiem gehanteerd van eenmaal per jaar. Daarnaast worden de verschillende terreindelen nog extra meegenomen in de grotere begrazingsrondes. Het begrazingsbeheer is specifiek gericht op het in mozaïek voorkomen van de heischrale graslanden, vochtige heide en droge heide. Het gevoerde beheer lijkt adequaat. Op verschillende plekken is Natuurmonumenten gestart met vergroten van het areaal heischraal grasland. Door bomenkap is daarnaast het inziggebied ontdaan van grove den en andere houtige begroeiing. Beheerinspanningen zijn vooral gericht op het tegen gaan van struweel, naast het meer algemene doel om de vegetatie open te houden en nutriënten af te voeren.

Voor de Brunsummerheide is de staat van instandhouding matig tot sterk ongunstig. Dit wordt mede negatief beïnvloed door het feit dat het habitatype sterk geïsoleerd voorkomt binnen de a-centrisch gelegen Brunsummerheide. Daarbij hebben verschillende karakteristieke soorten van de heischrale graslanden maar kort levenskrachtige zaden, een beperkte dispersiecapaciteit met beperkte bronpopulaties. Door gericht maai-beheer en tegengaan van opslag neemt de laatste jaren de soortenrijkdom en dichtheid van karakteristieke soorten toe.

ACTIEVE HOOGVENEN (H7110B)

Doel: Uitbreiding van de oppervlakte en verbetering van de kwaliteit

Huidige en beoogde situatie: Het habitatype is aangetroffen in het bronnengebied van de Roode beek en in een aantal vochtige slenken op de Brandenburg. De Brunsummerheide is vanwege zijn unieke kenmerken voor dit habitatype het vijfde belangrijkste gebied in Nederland. Het type komt op de Brunsummerheide ook voor in een samenstelling met het habitatype vochtige heide.

Het beheer van dit habitatype richt zich vooral op het tegengaan van voornamelijk berkenopslag en in mindere mate grove den. Verder is het beheer van Natuurmonumenten gericht op het tegengaan van verdroging door o.a. het dempen van de nog massaal aanwezig greppels in het gebied. De Brandenburg als enigszins apart gebied wordt integraal mee begraaasd waarbij bepaalde locaties intensief worden begraaasd (drukbe grazing).

Voor de Brunsummerheide is de staat van instandhouding matig. Landelijk is de oppervlakte in de loop van de twintigste eeuw sterk achteruitgegaan. Momenteel is de verdroging gestabiliseerd echter, tegenwoordig heeft het habitatype last van stagnatie van veenvorming en vergrassing en in plaatselijk veel bomenopslag aanwezig. Het grondwaterniveau lijkt niet hoog genoeg voor het laten plaatsvinden van veenvorming.

PIONIERGEMEENSCHAPPEN MET SNAVELBIEZEN (H7150)

Doel: Uitbreiding van de oppervlakte en verbetering van de kwaliteit

Huidige en beoogde situatie: in het bronnen gebied waar actieve hoogveenvorming plaatsvindt, kunnen lokaal ook pioniervegetaties met snavelbiezen worden aangetroffen. Op dit moment komt dit habitatype voor op (plag)plekken langs beide zijden van de Roode beek (spartelplek). Op de Brandenberg ligt een door bos omsloten heideterrein. Binnen dit terrein ligt een nat gebiedje, waarvan de vegetatie tot dit habitatype kan worden gerekend. Ook op de Schrieversheidevennen komt dit habitatype voor in een samenstelling met vochtige heide.

Dit habitatype is bij voorkeur afhankelijk van een correct uitgevoerd beheer. Op de Brunssummerheide is sprake van een te lage natuurlijke dynamiek. Daarom moet er 1 keer in de 10 jaar kleinschalig worden geplagd, waarbij het reliëf wordt gehandhaafd. De vergrassing wordt tegengegaan door begrazing. De staat van instandhouding op de Brunssummerheide is matig. Het constant toepassen van correct uitgevoerd beheermaatregelen (plaggen) is belangrijk en heeft er aan bijgedragen dat landelijk het areaal vrijwel constant is gebleven. Op de Brunssummerheide blijft verdroging een belangrijk knelpunt.

HOOGVEENBOSSEN (H91D0)

Doel: Uitbreiding van de oppervlakte en verbetering van de kwaliteit.

Huidige en beoogde situatie: Op de Brunssummerheide bevindt het type hoogveenbossen zich hoofdzakelijk aan de noordzijde in het dal van de Roode Beek. Er is hier tevens sprake van een doorstroomvariant doordat de Roode Beek door het habitatype stroomt en zich hier een laag en ijl blijvend bos heeft ontwikkeld. Daarnaast komt hoogveen voor aan de zuidzijde van de Koffiepoel van en in het bronnengebied

Het beheer richt zich vooral op het zoveel mogelijk vasthouden van water. In delen van het hoogveen bos zijn momenteel veel exoten aanwezig, voornamelijk Amerikaanse eiken. Door het kappen van deze vaak forse bomen blijft er meer (regen)water beschikbaar voor de inheemse en bij het habitatype behorende vegetatie.

De stand van instandhouding is op de Brunssummerheide matig gunstig. Op de Brunssummerheide betreft het een bijzondere doorstroomvariant die afhankelijk is van watertoevoer van de Roode Beek en plaatselijk van lokale kwel afkomstig van de omliggende zandruggen. Voor het optimaal functioneren is een oppervlakte vanaf tientallen hectares wenselijk. Hier wordt niet aan voldaan.

KAMSALAMANDER (H1166)

Doel: Behoud van de omvang en het kwaliteit van het leefgebied voor het behoud van de populatie.

Huidige en beoogde situatie: Binnen het Natura 2000-gebied Brunssummerheide komt de kamsalamander beperkt voor. Van oudsher is de soort in de voormalige blusvijver ten noordoosten van de manege aangetroffen. De meeste waarnemingen van de soort komen vooral in aangrenzend gebied voor, namelijk in een aantal vijvers op het golfterrein van golfclub Brunssummerheide aan weerszijden van de Brandenberg. De bosranden binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied op de Brandenberg vormen het overwinteringsgebied van de kamsalamander alsmede een zone rondom de voormalige blusvijver.

Het voorkomen van kamsalamander ligt thans grotendeels buiten de Brunssummerheide. De golfclub Brunssummerheide heeft het graslandbeheer deels afgestemd op amfibieën. Het onderhoud van de poelen wordt verder afgestemd op de kamsalamander en andere aanwezige amfibieën. Verdere optimalisatie en adequate beheermaatregelen zijn echter nodig om de soort voor de toekomst duurzaam te behouden. Het beheer door Natuurmonumenten is beperkt gericht op deze soort, enkel aan de voormalige blusvijver komt de soort voor. Deze locatie moet verder geoptimaliseerd worden.

Het voorkomen van kamsalamander ligt thans grotendeels buiten de Brunssummerheide. De golfclub Brunssummerheide heeft het graslandbeheer deels afgestemd op amfibieën. Het onderhoud van de poelen wordt verder afgestemd op de kamsalamander en andere aanwezige amfibieën. Verdere optimalisatie en adequate beheermaatregelen zijn echter nodig om de soort voor de toekomst duurzaam te behouden. Het beheer door Natuurmonumenten is beperkt gericht op deze soort, enkel aan de voormalige blusvijver komt de soort voor. Deze locatie moet verder geoptimaliseerd worden.

3.4. Knelpuntenanalyse en leemten.

Om de gestelde doelen te bereiken, moeten de volgende knelpunten en kennisleemten worden aangepakt:

De knelpunten

Knelpunt 1: Stikstofdepositie

Er wordt de komende 15 jaar een daling van de stikstofdepositie verwacht, maar dan blijft er nog een sprake van een overschrijding van de kritische depositie waarde (KDW) voor de habitattypen zure vennen, vochtige heide, droge heide en heischrale graslanden; in mindere mate ook voor het habitatype pioniervegetaties met snavelbiezen en hoogveenbossen.

Door de verhoogde stikstofconcentratie in de lucht wordt de natuurlijke successie versneld. Grassen zoals pijpenstrootje en bomen als ruwe berk en grove den ontwikkelen zich sneller onder een hoger stikstofaanbod. Dit heeft weer invloed op de kwaliteit van de heide en het aantal typische soorten. Onder een verhoogde stikstofdepositie blijft het voldoende uitvoeren van beheer met begrazen, chopperen en het verwijderen van struweel- en bosopslag een belangrijke herstelmaatregel. Populaties van de kamsalamander zijn matig tot weinig gevoelig voor stikstofdepositie. Hún leefgebied is in terreindelen wel gevoelig voor vermessing, dit geldt vooral voor voortplantingswateren in zwak gebufferde vennen. Indirect is stikstofdepositie nadelig voor het leefgebied van de kamsalamander door versnelde verzuring van bosbodems dat negatief uitwerkt op voedselbeschikbaarheid.

Knelpunt 2: Vermesting

Een gevolg van een te hoge stikstofdepositie is vermessing, te veel stikstof betekent teveel voedingsstoffen in het systeem. Het overgrote deel van de habitattypen hebben last van vermessing. Als gevolg van vermessing veelal in combinatie met verzuring en verdroging, kan vergrassing en te snelle successie van de verschillende habitattypen plaatsvinden. Dit gaat ten koste van de kenmerkende plantensoorten behorende bij de habitattypen waardoor uiteindelijk de kwaliteit van de habitattypen achteruit gaat. De habitattypen moeten vanwege de vermessing intensief beheerd worden, om het overschot aan voedingsstoffen uit het systeem te blijven halen. Met name begrazing, plaggen, chopperen maar ook het verwijderen van bosopslag zijn veel voorkomende beheermaatregelen.

Knelpunt 3: Verzuring

Verzurende effecten van de stikstofdepositie vormen een probleem voor alle delen van de Brunssummerheide. De bodems in de Brunssummerheide zijn van nature weinig gebufferd en zwak zuur. Dat houdt o.a. in dat de bestaande vennen en natte laagte eveneens zuur zijn, en daarmee ongeschikt als voortplantingsplaats voor kamsalamander. De al beperkte voortplantingsmogelijkheden worden dan al snel door extra zuurlast uit atmosferische depositie bedreigd. Echter, de habitattypen actieve hoogveentjes en vochtige heide zijn afhankelijk van omstandigheden met juist een lage alkaliniteit (zuur bufferende capaciteit). Om standplaatsfactoren van kamsalamander te verbeteren zal dus met terughoudendheid de buffering moeten worden aangepast.

Een beheermaatregel is het kappen van bosopstanden waardoor de invang van stikstof- en zwavelverbindingen wordt verminderd. Ook het specifiek kappen van boomsoorten met slecht verteerbaar strooisel is een maatregel om verzuring te verminderen.

Knelpunt 4: Verdroging

De opslag van braam en berk rondom het *Gerrits hangveentje (zure vennen)* suggereert naast eutrofiëring ook op een verdrogingsprobleem. Droogval van het hoogst gelegen vennetje en sterke waterstandschoommelingen wijzen hierop, naast het ontbreken van de kenmerkende soorten. Door het uitvenen en vergraven van de gliedelaag (en onderliggende kleilaag) is daarnaast het omliggende hellingveen met het habitatype vochtige heide aangetast.

Verdroging is voor de *vochtige heide* een belangrijk probleem. Door verdroging komen er naast de stikstofdepositie extra voedingsstoffen vrij door mineralisatie van organische stof. Daarnaast zijn verschillende typische soorten gevoelig voor verdroging doordat hun standplaats in zomerseizoen te sterk uitdroogt. Op de Brunssummerheide speelt verdroging in grote mate vanwege de massale aanwezigheid van rabatten en andere vergravingen van het maaiveld. In nagenoeg het gehele gebied zijn deze zichtbaar op de hoogtekkaart en luchtfoto's en daarnaast herkenbaar in het veld. Deze oude ontginningsgreppels werken dusdanig verdrogend dat ze een negatief effect hebben op de kwaliteit van vochtige heide, actieve hoogveentjes en hoogveenbossen.

Door de verdroging vormt de versnelde verbossing voor de Heischrale graslanden een probleem. De opgaande boomlaag trekt dusdanig veel lokale kwel weg dat het terrein verder uitdroogt. Volwassen bomen zorgen vervolgens voor massale zaadverspreiding. Hierdoor kunnen de heischrale graslanden vanuit het omringende opgaande bos steeds weer opnieuw met zaailingen vollopen.

Ook voor het habitatype hoogveenbossen vormt verdroging ook een bedreiging. Vanwege de verdiepte ligging van de Roode beek ter plekke, mag hier in de directe omgeving verdroging verondersteld worden.

Knelpunt 5: Versnelde successie

De habitatypen vochtige en droge heide, heischrale graslanden, actieve hoogveentjes en hoogveenbossen hebben last van een te snelle successie. Door te hoge stikstofdepositie worden concurrentiekrachtige plantensoorten bevoordeeld. Dit leidt tot een te snelle verbossing van o.a. heidegebieden en de kwaliteit gaat achteruit. Beheermaatregelen zoals het periodiek verwijderen van vooral grove den en berkenopslag blijft noodzakelijk.

Knelpunt 6: Isolatie en areaal

Het minimale oppervlak en de volledig geïsoleerde ligging van het habitatype zure vennen vormen een knelpunt. Ook de isolatie van de open heideterreinen vormt een knelpunt. De verbindingen tussen de heideterreinen zijn vooral relevant voor de typische soorten die een beperkte mobiliteit hebben om zo het lokale netwerk tussen metapopulaties te versterken. Niet alleen binnen de Brunssummerheide moet de samenhang worden verbeterd ook de ecologische verbinding met het deelgebied Brandenberg en het verder gelegen Teverenerheide moet worden versterkt.

Het habitatype heischrale graslanden komt binnen de Brunssummerheide slechts voor over een beperkte oppervlakte en maar enkele versnipperde locaties. Het verbeteren van interne samenhang en uitwisseling tussen de verschillende graslanden is dan hoogst noodzakelijk.

Het areaal beuken-eikenbos met hulst is maar over een kleine oppervlakte redelijk tot goed ontwikkeld aanwezig binnen de Brunssummerheide. Vanwege de kleine oppervlakte en beperkte ontwikkelingsruimte is het effect van de negatieve invloeden van buitenaf relatief groot.

Het totale oppervlakte hoogveenbos voldoet momenteel niet aan het minimum areaal voor optimaal functioneren van dit habitatype. Uitbreiding van dit habitatype maakt het systeem minder kwetsbaar voor negatieve invloeden uit de omgeving.

De huidige populatie kamsalamander is marginaal ontwikkeld en bevindt zich thans in en rondom de blusvijver. Aanliggend komt de soort voor in marginaal biotoop op de golfbaan Brunsummerheide. Het is noodzakelijk om het voorkomen van kamsalamander binnen het habitatrictlijngebied te bestendigen. Barrièrewerking van voornamelijk versnipperende infrastructuur en ongeschikt landbiotoop zijn de belangrijkste knelpunten die zorgen voor de geïsoleerde ligging van de verschillende vindplaatsen van de kamsalamander.

Om bescherming voor de kamsalamander te borgen dienen de populaties op de golfbaan, de Schinveldse bossen en de Teverenerheide door de komst van de twee ecoducten met elkaar te worden verbonden.

Knelpunt 7: Beheer

Het openhouden van de beide vennen van het Gerrits hangveentje kan leiden tot de achteruitgang van het omliggende habitattypen natte heide indien met zware machines gewerkt moet worden. Voor de heischrale graslanden is zowel het stopzetten van het intensieve beheer als het uitvoeren van te stevige grootschalige ingrepen nadelig voor de kwaliteit van het habitattypen. Een meer verfijnde en afgestemde beheervorm is gewenst.

Hoewel het beheer op de golfbaan in feite zorgt voor gunstige standplaatsfactoren en abiotische condities in de voortplantingspoelen voor de kamsalamander is het beheer op plekken te intensief. In veel van de voormalige voortplantingswateren van kamsalamander is bezetting door vis een ernstig knelpunt. Op verschillende locaties op de golfbaan Brunsummerheide is geconstateerd dat er (exotische) vissoorten aanwezig zijn in de poelen. Poelen met visbezetting voldoen nooit voor de kamsalamander.

Knelpunt 8: Vegetatiestructuur o.a. exoten

Vanwege de te hoge stikstofbelasting hebben alle habitattypen in meer of minder mate te maken met een verandering/verslechtering van de vegetatiestructuur. Echter, dit knelpunt richt zich vooral op vochtige en droge heide. Zonder gericht beheer zal vochtige heide qua structuur snel achteruit gaan. De droge heide is in dit gebied structuurarm; de heide gaat abrupt over in de omliggende bosgebied. Ook is het beheer van de droge heide op plekken te intensief en op andere plekken te extensief wat tot ongewenste structuurontwikkeling leidt.

Knelpunt 9: Verstoring

De Brunsummerheide is van oudsher een recreatieterrein dat om zijn natuurwetenschappelijke waarden en landschappelijk schoon zijn beschermingsstatus verkreeg. Vandaag de dag is er echter een zodanig toegenomen recreatiedruk waarneembaar, dat die een nadelige invloed heeft op alle natuurwaarden in het gebied.

Vertrapping van de oevers van de zure vennen leidt ertoe dat de vegetatie ernstig in ontwikkeling wordt gehinderd. Bezoekers van het gebied laten hun honden in de vennen zwemmen wat tot extra verstoring leidt. De padenstructuur loopt nagenoeg over de oeverlijn en via het heischrale grasland; dit zorgt voor vertapping van kwetsbare vegetaties.

Ook in andere terreindelen zijn geregeld wandelaars buiten paden die zorgen voor vertrapping of zelfs ruiters die de routes verlaten en door het heischrale grasland van de Middenberg draven.

Droge heide herbergt diverse typische diersoorten (o.a. broedvogels, reptielen en dagvlinders) die zeer gevoelig zijn voor verstoring door o.a. loslopende honden, wandelaars die van de paden afgaan en gemotoriseerd verkeer. Als typische soorten zich niet kunnen handhaven gaat de kwaliteit van het habitattypen daardoor achteruit.

Knelpunt 10: Waterkwaliteit

De waterkwaliteit bij het zure ven (Gerrits hangveen) wordt pas recent gemeten, op het eerste oog zijn de waarden voor ijzer en sulfaat, natrium en chloride aan de hoge kant en is ook de aanwezigheid van

nitraat aan de hoge kant.

Stroomafwaarts van het zure ven wordt witte gipsachtige zwavelneerslag aangetroffen in de naastliggende hellingveenvegetatie. Mogelijk komt de verhoogde sulfaatconcentratie in het zure ven voort uit nitraat, dat via anaerobe oxidatie sulfaat onder zeer zure omstandigheden mobiliseert. Ook kan de hellingveenvegetatie hierdoor verdrogen, waarbij het aanwezige veen mineraliseert en eveneens ijzer-sulfaat verbindingen uiteen doet vallen.

Bij de Schrieversheidevennen wordt aangenomen dat er vervuild water via de vuilstort infiltreert in het gebied; dit zorgt voor verzuuring maar ook de aanvoer van bufferende stoffen, dat laatste is positief voor pioniervegetaties met snavelbiezen.

Ook het grondwater dat in het gebied wordt aangevoerd, is te rijk aan nitraat; dit is deels afkomstig uit gebieden buiten de Brunssummerheide en deels afkomstig door de invang van atmosferische stikstof door de bossen in het gebied.

Knelpunt 11: Visbezetting

In veel van de voormalige voortplantingswateren waar de kamsalamander is vis aanwezig. Poelen met vis voldoen niet voor de kamsalamander. Om de populatieomvang uit te breiden zal een aantal poelen visvrij moeten worden gemaakt.

Knelpunt 12: Verdwijning typische soorten

Dit knelpunt hangt deels samen met het knelpunt verstoring. Vooral voor droge heide en daaraan gekoppeld typische soorten ondervinden veel hinder van verstoring waardoor deze typische soorten verdwijnen. Echter, door een te hoge stikstofdepositie en de diverse knelpunten die daaruit voortkomen, verdwijnen er op subtiele wijze steeds meer typische soorten zoals bepaalde korstmossen. Dit is in het bijzonder het geval bij het habitatype droge heide.

Knelpunt 13: Handhaving en toezicht

De algehele recreatiedruk op de Brunssummerheide is dermate hoog dat er handelingen plaatsvinden die in algemene context niet toelaatbaar zoals stroperij, dumpen drugsafval, maken van open vuur maar ook handelingen die een negatieve invloed uitoefenen op de te beschermen habitattypen. Dit heeft dan vooral betrekking op aspecten als vertrapping van kwetsbare vegetaties, verstoring van diersoorten door loslopende honden en bezoekers die van de wandelpaden afgaan.

Op dit moment is de handhavingcapaciteit niet toereikend genoeg om daadwerkelijk een verandering teweeg te brengen in het gedrag van de honderdduizenden bezoekers.

De Kennisleemten

Kennisleemte 1: Standplaatscondities Gerrits hangveentje

Er bestaan gerede twijfels of het behoud van het habitatype op deze locatie opportuun is. Successie en toekomstige verlanding van het veentje en het zure ven kan als een overgang naar een meer typerende veenmosrijke vochtige tot natte heide of hellingveenvegetatie als natuurlijke ontwikkeling worden gezien. Ter plaatse is dan in de toekomst een herstellend habitatype vochtige heide met in mozaïek hellingveentjes te ontwikkelen onder natuurlijke verlanding en successie. Deze ontwikkeling wordt ondersteund door het uitgevoerde onderzoek naar herstelmaatregelen op deze locatie.

Kennisleemte 2: Mineralogische samenstelling van verschillende terreindelen en buffercapaciteit

In het kader van de stikstofaanpak wordt nader onderzoek gedaan naar de mineralogische samenstelling van verschillende terreindelen in de Brunssummerheide en de afhankelijkheid en noodzaak van het herstellen van buffercapaciteit voor het functioneren van de droge heide.

Kennisleemte 3: Effectiviteit venherstel Schrieversheidevennen

Hydrologisch onderzoek Schrieversheidevennen om te komen tot een duurzaam herstel van deze vennen. Eerdere herstelmaatregelen waren onvoldoende effectief en niet duurzaam.

Kennisleemte 4: Verspoeling zandbodem

De Brunssummerheide heeft voor Nederlandse begrippen voor een heideterrein een uitermate reliëfrijk karakter. De miocene zanden zijn hier vanwege hun mineralogische eigenschappen erosiegevoelig en hebben daardoor de neiging snel te verspoelen. Dit wordt soms als systeemeigen en niet problematisch gezien. Echter als gevolg van verhoogde neerslagpieken kunnen in incidentele gevallen dusdanige zandtransporten plaatsvinden dat plaatselijk vochtige heidevegetaties overspoeld en bedekt raken met zand. Daar komt bij dat de te hoge achtergronddepositie zorgt voor een verhoogde biomassa-productie in de vorm van extra blad- en naaldval. Daardoor spoelen met het zand extra voedingsstoffen mee naar laaggelegen plekken waarbij veel nutriënten accumuleren. In verschillende terreindelen is het oppervlakkig afspoelen van bodemmateriaal daarom een probleem voor het habitatype vochtige heide.

Kennisleemte 5: Onderzoek naar uitbreidingsmogelijkheden oppervlak habitattypen

Voor de habitatype hoogveenbossen is de omvang op de Brunssummerheide te gering. Vanwege de te kleine oppervlakte zijn er veel randinvloeden en zijn de bosgebieden niet robuust genoeg. Door het te kleine oppervlak is er onvoldoende ruimte om een goede bosopbouw te ontwikkelen met een zogenaamde kern, mantel en zoom situatie. In deze onderzoeken wordt onderzocht waar een uitbreiding van deze habitattypen gezocht kan worden.

Kennisleemte 6: Onderzoek locatie zure vennen

Dit onderzoek richt zich op, waar komen er zure vennen voor op de Brunssummerheide.

Kennisleemte 7: onderzoek bekalking

Op basis van onderzoek moet worden bezien in hoeverre het bekalken van de heideterreinen de negatieve effecten van stikstofdepositie tegen kan gaan. Dit onderzoek moet experimenteel worden opgezet. Indien blijkt dat deze maatregel succesvol kan worden toegepast, kan dit nog als extra maatregel worden toegepast op de Brunssummerheide.

Dit onderzoek moet worden toegespitst op de mate van verzuring van de heideterreinen van de Brunssummerheide. Aan de hand van de onderzoeksresultaten moet de mate van bekalking blijken.

4. Welke resultaten realiseren we?

Vanwege haar unieke waarden en vanwege de decentrale ligging is de Brunssummerheide één van de vijf belangrijkste gebieden voor heiden in Nederland. Het gebied herbergt in het heuvelland van Zuid-Limburg dan wel een kleine oppervlakte, maar wel van bijzondere kwaliteit en uniciteit.

Zoals u in hoofdstuk 3 kon lezen, richt het Natura 2000-plan zich op het in stand houden van de kwaliteit van de habitattypen zure vennen en het vergroten van de oppervlakte en de kwaliteit van de habitattypen vochtige heiden, droge heiden, heischrale graslanden, pionier-vegetaties met snavelbiezen en hoogveenbossen. Daarnaast moet de populatie en de kwaliteit van het leefgebied van de kamsalamander ten minste op niveau behouden worden. Daarmee levert het gebied een bijdrage aan landelijke doelstellingen.

Brunssummerheide levert met een behoorlijke oppervlakte van het type Hellingveentjes, een enorme bijdrage aan de landelijke doelstelling voor dit habitatype; de opvallendste kenmerkende soort hiervan is de beenbreek. Het Natura 2000-gebied staat in de landelijke rangorde als op-vijf-na-beste terrein voor hoogveentjes en hellingvenen.

In tabel 3.1 (Blz. 15) staan voor Natura 2000-gebied Brunssummerheide de aanwijzingsdoelen geformuleerd, inclusief kwaliteitsverbetering en uitbreiding (binnen de begrenzing van het Natura2000-gebied). Alleen voor de zure vennen en pioniervegetaties met snavelbiezen geldt, dat de landelijk aanwezige oppervlakte voldoende is; voor alle andere aangewezen habitat-types is de landelijk beschikbare oppervlakte onvoldoende. En landelijk gezien is de huidige kwaliteit van alle Brunssummer habitatypes en soorten onvoldoende.

Het is moeilijk in te schatten of de uitbreidingen zich in de komende 6 jaar daadwerkelijk ontwikkelen tot het gehoopte habitatype. Dit zal de komende jaren goed gemonitord moeten worden.

Het Doelendocument Natura 2000 (Ministerie van LNV, 2006) vermeldt dat het gebied de Brunssummerheide behoort tot het Natura 2000 landschap Hogere zandgronden. Voor het Natura 2000 landschap Hogere zandgronden zijn landelijk 15 kernopgaven geformuleerd, waarvan er vier zijn toegedeeld aan de Brunssummerheide, namelijk:

- 6.04 Kwaliteitsverbetering van **actieve hoogvenen** (heideveentjes) *H7110_B in heideterreinen en bossen. Nationaal van belang voor zeldzame en bedreigde flora en fauna.
- 6.05 Kwaliteitsverbetering en vergroting oppervlakte **vochtige heiden** H4010 en **pioniervegetaties met snavelbiezen** H7150 en **actieve hoogvenen** (heideveentjes) *H7110_B.

Vergroting areaal stuifzandheiden met struikhei H2310, binnenlandse kraaiheibegroeiingen H2320, **droge heiden** H4030 en zandverstuivingen H2330 én verbeteren van de kwaliteit door vergroting van de variatie in **structuur** en ontwikkeling van **geleidelijke overgangen** met bos, mede t.b.v. vogelsoorten als duinpieper A255, korhoen A107, **nachtzwaluw** A224, draaihals A233 en tapuit A277.
- 6.08
- 8.01 Behouden en uitbreiden mozaïek van pionierbegroeiingen op rotsbodem *H6110, kalkgraslanden *H6210, **heischrale graslanden** *H6230.

4.1. Doel 1: Uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit

Voor de volgende habitattypen wordt naast een uitbreiding van de oppervlakte ook een verbetering van de kwaliteit nagestreefd.

Vochtige heide

Hoewel de Brunssummerheide maar een kleine bijdrage moet leveren aan de landelijke doelstelling voor uitbreiding van de oppervlakte en verspreidingsgebied, betekent dit toch dat een uitbreiding plaats moeten vinden gezien de ongunstige staat waarin dit type landelijk verkeert. Gezien de langdurige negatieve trend en de slechte staat van instandhouding van typische soorten die afhankelijk zijn van grote oppervlakten vochtige heide wordt ingezet op herstel van 10-25% van de verloren oppervlakte.

Droge Heide

Voor de aanmelding van Habitatrictlijngebieden zijn voor het habitatype droge heiden vijf gebieden geselecteerd, waarvan de Brunssummerheide als kleiner gebied voor voldoende geografische spreiding is toegevoegd. Dit gebied herbergt een kleine oppervlakte van bijzondere kwaliteit in het heuvelland van Zuid-Limburg. Dit is de hoofdreden waarom de Brunssummerheide voor het habitatype droge heide behoort tot de vijf belangrijkste gebieden in Nederland.

Vanwege de landelijke achteruitgang van dit habitatype zou een uitbreiding van zo'n 10-25% noodzakelijk zijn. Voor de Brunssummerheide zou dit een uitbreiding van 12-30 ha betekenen.

Heischrale graslanden

Conform het Aanwijzingsbesluit is er van de circa 100 ha heischrale graslanden in Nederland ongeveer de helft opgenomen in het Natura 2000-netwerk. De Brunssummerheide draagt hier voor minder dan 2% aan bij. Doordat landelijk de staat van instandhouding van dit habitatype op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld is als "zeer ongunstig" is de relatieve bijdrage en ontwikkeling van dit habitatype binnen de Brunssummerheide juist weer van belang.

Het huidige probleem zit vooral in verdroging, waaronder het wegvallen van meer of minder kwel en daarnaast in onvoldoende adequaat terreinbeheer.

Op kleine plekje in het gebied Brunssummerheide is de vochtige vorm van het habitatype heischrale graslanden aanwezig. Het betreft het laatste voorkomen in Zuid-Limburg van deze vorm. De kwaliteit is niet meer optimaal. Voor duurzaam behoud is verbetering van de kwaliteit en uitbreiding van de oppervlakte noodzakelijk. Door recente herstelwerkzaamheden en actiever beheer is het perspectief binnen de Brunssummerheide slecht tot matig gunstig. Dit komt vooral door abiotiek van de standplaats, het kleine huidige areaal en beperkte uitbreidingsmogelijkheden. Recent toegenomen kensoorten en nieuw aangetroffen plantensoorten laten echter kansenrijkdom van herstel zien.

Actieve hoogveentjes

De Brunssummerheide draagt wezenlijk bij aan de landelijke instandhoudingsdoelstellingen voor het habitatype actieve hoogvenen; subtype B hellingveentjes. De op de Brunssummerheide voorkomende veenbegroeiingen van hellingveentjes zijn in hun vorm en ligging uniek, dat elders in Nederland niet voorkomt. Het habitatype hellingveentjes komt voor in mozaïek met vochtige heiden en pioniersvegetaties met snavelbiezen. Voor het prioritaire habitatype hellingveentjes draagt de Brunssummerheide wezenlijk bij, het is één van de vijf beste gebieden voor dit subtype. Landelijk zijn er zo'n dertien gebieden voor het habitatype actieve hoogvenen geselecteerd, waarbij het habitatype verspreid slechts over zo'n 150 ha voorkomt.

Binnen de Brunssummerheide is er veel gedaan om dit habitatype veilig te stellen en verdere achteruitgang te voorkomen. Vandaag de dag lijkt het zelfs tot een lichte vooruitgang te komen en kan het habitatype zich uitbreiden. Conform aanwijzingsbesluit zijn in het gebied er mogelijkheden om, in samenhang met het habitatype vochtige heide, de kwaliteit te verbeteren. Hiervoor zijn echter ingrijpende hydrologische maatregelen noodzakelijk om de oppervlakte uit te breiden, welke ook een gunstig effect zullen hebben op de kwaliteit.

Pioniersgemeenschappen met snavelbiezen

Het habitatype pioniervegetaties met snavelbiezen komt lokaal in het gebied voor op plagplekken en groeit onder natuurlijke successie weer door tot het habitatype vochtige heiden. Voor behoud van de soortensamenstelling is het van belang her en der in het terrein pionierplekken te behouden en kansen voor uitbreiding te benutten, in samenhang met de uitbreiding van habitatype vochtige heiden. Het habitatype komt in dit gebied ook in zijn natuurlijke vorm voor, in ondiepe hoogveenslenken. Landelijk is het minimumareaal van 321 ha aanwezig en is de achteruitgang tot staan gebracht.

Dit is vooral te danken aan succesvol herstelbeheer in de vorm van afplaggen van natte vergraste heides. Voor een toekomstbestendige instandhouding en ontwikkeling is terugdringen van ontwatering de belangrijkste voorwaarde. Dit dient cyclisch ingrijpen door middel van plaggen op den duur overbodig te maken. Voor de kwaliteit van de habitat is het nu urgent zijn 'zelfredzaamheid' te bevorderen, dat wil zeggen het type minder afhankelijk te maken van het afplaggen van natte heide. De beste kansen voor zelfstandig functionerende snavelbiesslenken worden geboden door herstel in samenhang met zich ontwikkelende hoogveenbulten en vernatting van vochtige heide. Op de Brunssummerheide liggen daartoe goede kansen om een samenhangend vochtige heide en hoogveengebiedje te herstellen en duurzaam in stand te houden.

Hoogveenbossen

Het prioritaire habitatype hoogveenbossen komt hoofdzakelijk voor bij de aardverschuiving, ten noordwesten van de zandvlakte, in het stroomgebied van de Roode Beek, naast de voormalige manege Brunssummerheide. Daarnaast komen nog elke relatief kleine plekken voor in het brongebied en in de zuidoostelijke uitloper van de Koffiepoel. Van het habitatype hoogveenbossen is een matig tot goed ontwikkeld berkenbroekbos aanwezig, dat enigszins verdroogd is. De landelijke staat van instandhouding van het habitatype is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als "matig ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. De uitbreiding moet zich richten op grotere aaneengesloten oppervlakten, zich natuurlijk ontwikkelend hoogveenbos binnen de hoog- en laagveengebieden. In de gebieden met de grootste ecologische potentie voor herstel van het habitatype en/of waar de grootste bijdrage aan de landelijke doelstelling gerealiseerd kan worden, wordt uitbreiding van de oppervlakte en/of verbetering van de kwaliteit van het habitatype nagestreefd. Dit geldt dus ook voor de Brunssummerheide waar als doelstelling uitbreiding van areaal en verbetering van kwaliteit wordt nagestreefd. Via hydrologisch herstel zijn er op lange termijn potenties om de relatief kleine oppervlakte hoogveenbos uit te breiden en de kwaliteit te verbeteren.

4.2. Doel 2: Behoud oppervlakte en instandhouding kwaliteit

Voor de volgende habitatype wordt behoud van de oppervlakte en instandhouding van de kwaliteit nagestreefd.

Zure vennen

Het habitatype zure vennen komt over een zeer kleine oppervlakte voor in het gebied Brunssummerheide. De aangemerkte vennetjes liggen nabij de Feldbiss-breuk op de overgang naar

de Brandenburg. Wat het systeem betreft zijn deze veentjes ook meer vergelijkbaar met het hangwatersysteem van de Brandenburg.

In een aantal gebieden, zoals op de Brunssummerheide wordt enkel behoud van de kwaliteit nagestreefd in tegenstelling tot de landelijke doelstelling voor verbetering en uitbreiding voor het habitatype Zure vennen naar 695 ha. Gelet op de eerdere areaal- en knelpuntbeschrijving voor dit habitatype levert de Brunssummerheide slechts een beperkte bijdrage aan deze instandhoudingsdoelstellingen. Gelet op het in samenhang voorkomen met habitatype hellingveentjes en vochtige heide is enige verlanding naar veen en hoogveenvorming als proces na te streven.

4.3. Doel 3: Behoud omvang en verbetering kwaliteit

Kamsalamander

De kamsalamander komt zowel binnen als buiten het gebied Brunssummerheide voor. Behoud van de omvang van de populatie is een opgave. De soort is waargenomen in een bluspoel in het noorden van het gebied. Daarnaast vermeldt het aanwijzingsbesluit het voorkomen van de kamsalamander op het golfterrein. De soort gebruikt waarschijnlijk de aan het golfterrein grenzende struwelen en bossen van de Brunssummerheide als landhabitat en overwinteringsbiotoop. De voortplantingswateren liggen alle buiten de begrenzing, op het golfterrein. Behoud van de populatie kamsalamander voor de Brunssummerheide wordt nagestreefd door het op den duur realiseren van een volledig leefgebied binnen de Natura 2000-begrenzing. Een kwaliteitsverbetering van het leefgebied dient te worden nagestreefd.

4.4. Mogelijke oplossingen knelpunten

Op de Brunssummerheide kan je grofweg twee overkoepelende problemen duiden van waaruit een groot aantal knelpunten ontstaan en die onderling met elkaar interfereren. Het eerste grote probleem is de te hoge stikstofdepositie van waaruit knelpunten ontstaan zoals vermessing en verzuring maar daarmee samenhangend ook een te snelle successie en een negatieve ontwikkeling van de vegetatiestructuur.

Een ander groot probleem op de Brunssummerheide is dat een groot aantal habitattypen gebaat zijn bij een duurzaam en goed functionerend hydrologische systeem en dit ontbreekt op dit moment. Op diverse locaties is sprake van verdroging en is de waterkwaliteit niet optimaal.

De problematiek van de te hoge stikstofdepositie wordt aangepakt door de manege te verplaatsen, extra begrazing in te zetten, bosopslag te verwijderen en bosranden terug te zetten.

Het hydrologische systeem van de Brunssummerheide wordt momenteel onderzocht. Hierdoor wordt meer inzicht verkregen in hoe het systeem functioneert en kan beter bepaald worden aan welke knoppen gedraaid kan worden om het systeem beter te laten functioneren te gunste van de te beschermen habitattypen.

Verder zal in het gebied de lokale hydrologie verbeterd worden o.a. door een groot aantal greppels te dempen. Deze greppels komen in veel vochtafhankelijk habitattypen voor en werken drainerend waardoor de gebieden onnodig droger zijn dan normaal. Een andere maatregel om de lokale hydrologie te verbeteren is het kappen van (naald)bossen die momenteel veel grond- en regenwater gebruiken die dan niet ter beschikking komt voor de vochtafhankelijk habitattypen.

4.5. Toekomstbeeld

De Brunssummerheide is in totaal aangewezen voor 8 verschillende habitattypen en 1 habitaatsoort. Een aantal hiervan zijn als prioritair aangewezen heischrale graslanden, actief hoogveen en hoogveenbossen.

Aan het einde van de drie geplande beheerplanperiodes (>2030) is idealiter:

- de totale stikstoflast gezakt waardoor de beheerdruk zal afnemen en de habitattypen zich in een meer natuurlijke situatie verder kunnen ontwikkelen.
- de hydrologische situatie op de Brunssummerheide verbeterd, wat betekent dat vooral vocht-afhankelijk habitattypen een verbetering van de kwaliteit laten zien en in areaal zijn toegenomen. Dit kan worden verwezenlijkt door het kappen van (naald)bosoppervlak, het gedeeltelijk dempen van de greppels, het afkoppelen van regenwater in vooral stedelijke gebieden van Heerlen en Landgraaf, het verminderen van de verstening en door ontwikkelingen in de landbouw in de regio.
- de ontwikkeling van de habitattypen zure vennen, vochtige heide, heischrale graslanden, actief hoogveen en pioniervegetaties met snavelbiezen en het hoogveenbos veel beter dan thans het geval is.
- de verbinding tussen de terreinen met droge heide gebieden beter. Dit kan door tussengelegen boslocaties open te kappen.
- het oppervlak droge heide vergroot door (naald)bossen te kappen. Als gevolg van de kapwerkzaamheden zal het aandeel niet kwalificerend bos geleidelijk zijn afgenomen.
- het gebied de Brunssummerheide als geheel minder geïsoleerd door de aanleg van twee ecoducten.
- de kamsalamanderpopulatie beter verbonden met populaties op de Teverenerheide en in de Schinveldse bossen.

5. Wat gaan we doen om die resultaten te bereiken?

In dit hoofdstuk staan de maatregelen om knelpunten mee op te lossen zodat de instandhoudingsdoelstellingen gerealiseerd kunnen worden. Onderdelen van de instandhoudingsmaatregelen zijn:

- **Maatregelen voor stikstofgevoelige habitats en (leefgebieden van) soorten:**
 - de PAS-herstelmaatregelen, zoals die opgenomen waren in de PAS-gebiedsanalyse Brunssummerheide (2018);
 - de vervolgmaatregelen die voortvloeien uit nader overleg in de streek of uit onderzoek, dat in de betreffende PAS-gebiedsanalyse was voorzien en is uitgevoerd;
 - Voortzetting van beheermaatregelen in de (beheerplan-)periode 2021-2026
- **Maatregelen voor niet-stikstofgevoelige habitats en (leefgebieden van) soorten:**
 - Herstel- en instandhoudingsmaatregelen voor niet-stikstofgevoelige habitats en soorten, inclusief degenen die bij recent besluit van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit definitief zijn toegevoegd aan het Aanwijzingsbesluit; deze maatregelen worden gerealiseerd onder voorwaarde van een adequate Rijksfinanciering;
 - de maatregelen die verder nodig zijn om de Natura 2000-doelen te realiseren, zoals communicatie- en handavingsmaatregelen.

De maatregelen zijn concreet beschreven voor de eerste beheerplanperiode van 6 jaar (2020-2026); hiermee wordt duidelijkheid geboden over de vraag op welke wijze en in welke fase (1^e of latere beheerplanperiode) de Natura 2000-instandhoudingsdoelen naar verwachting worden bereikt, met inbegrip van kwaliteitsverbetering en oppervlakte-uitbreiding. De bijbehorende maatregelen voor de 2^e en 3^e beheerplanperiode zijn in sommige gevallen heel concreet (voortzetting bepaalde beheermaatregelen totdat de stikstoflast voldoende is afgenomen) en zijn in andere gevallen indicatief benoemd. In het opvolgende Natura 2000-plan zullen deze indicatieve maatregelen worden geconcretiseerd, mede afhankelijk van de monitoring van de effecten van maatregelen uit het recente verleden en uit de eerste beheerplanperiode en afhankelijk van adequate voortzetting van Rijksfinanciering.

5.1. Maatregelen per habitattype of soort.

In de volgende paragrafen zijn de maatregelen per groep van habitattypen beschreven, eventuele specifieke maatregelen voor een bepaald habitattype of soort zullen hierbij uitgelicht worden. In hoofdstuk 3 gaven we al aan dat een groot deel van de beschermde habitattypen en leefgebieden gevoelig is voor stikstof. Stikstofemissie uit agrarische bronnen wordt aangepakt via de Verordening veehouderijen en Natura 2000. De maatregelen uit deze verordening gelden voor alle Natura 2000-gebieden in Limburg. Ze zijn niet specifiek voor een bepaald habitattype, soort of gebied en zijn daarom niet verder behandeld in dit plan.

Andere stikstofbron- en -emissie maatregelen worden in landelijk verband heroverwogen en bepaald. Indien in het verlengde daarvan nog aanvullende en specifieke Limburgse bronmaatregelen worden ontwikkeld, dan ondergaat die besluitvorming de wettelijke besluitvormings-, inspraak- en beroepsprocedures.

H3160 Zure vennen

Voor het habitattype zure vennen zit de oplossing vooral in het uitvoeren van maatregelen die gericht zijn op opslag en bladval verwijderen. De omringende bosopstanden bestaande uit vooral Amerikaanse eiken afzetten zodat er structureel minder bladval ontstaat en er meer (regen)water beschikbaar is voor de veentjes.

H4010 Vochtige heide

Voor het habitatype vochtige heide zijn de doelstellingen haalbaar als er met regelmaat wordt geplagd waarbij er kleine locaties gekozen worden die een overgang vormen tussen natte, vochtige en droge locaties is. Op de verschillende locaties is herstel van de hydrologische situatie noodzakelijk om te kunnen voldoen aan de doelstelling. Dit betekent o.a. het dichten/afdammen van de aanwezige begreppeling, het dichten van drainagebuizen op de Brandenburg die uitkomen op het golfterrein en venherstel van de schrieversheidevennen. Verder is het nodig om opslag te verwijderen bestaande uit Amerikaanse Vogelkers, Grove Den en Berk.

H4030 Droge heide

Om het oppervlak van dit habitatype te vergroten en de vegetatiestructuur te verbeteren zijn de volgende maatregelen van belang. Er moet bos gekapt worden enerzijds om het oppervlak te doen toenemen maar anderzijds om de droge heide locaties beter met elkaar te verbinden waardoor typische soorten in het gebied makkelijker kunnen migreren. Om de structuur te verbeteren is kleinschalig plaggen en chopperen nodig.

H6230 Heischrale graslanden

Een kwaliteitsverbetering en een areaaluitbreiding kunnen voor de locaties Middenberg en Sternbachtal gevonden worden in het direct aangrenzende en omliggende gebied. Nu nog liggen deze terreintjes omringd door opgaand naaldbos. In beide locaties is het kappen van bos een middel om meer oppervlakkig toestromend grondwater de locaties te bereiken. De overmatige bosopslag, die verruiging geeft in het terreintje, kan zo eveneens effectiever worden tegengegaan. In het Sternbachtal is het dempen van een aantal drainerende greppels een extra maatregel. Daarnaast zullen beide locaties door de toegenomen kwelintensiteit als gevolg van het verminderen van het areaal bos in kwaliteit en areaal verbeteren.

H7110 Actieve hoogvenen

Om te voldoen aan de doelstellingen zijn er hydrologische maatregelen nodig waarbij o.a. de drainagebuizen vanaf de Brandenburg richting het golfterrein gedicht moeten worden en in het bronnengebied en de Brandenburg greppels gedicht/afgedamd moeten worden. Ook moeten er berken en grove dennenopslag verwijderd worden en is omvorming van naaldbos naar voornamelijk droge heide van belang, omdat daarmee een sterke bijdrage geleverd wordt aan de beperking van de nitraat- en sulfaatconcentraties in het kwelwater. Dit heeft eveneens positieve gevolgen op de grondwaterstand.

H7150 Pioniervegetaties met snavelbiezen

Om het oppervlak uit te breiden is het uiteindelijk nodig het habitatype zelfredzaam te maken. Hiervoor is o.a. de vernatting van de vochtige heide nodig. Alvorens het zelfredzaam te krijgen is cyclisch (1 x per tien jaar) plaggen en extensieve begrazing nodig.

H91D0 Hoogveenbossen

Het areaal uitbreiden en de kwaliteit van dit habitatype verbeteren kan gehaald worden middels integrale vernatting, maatregelen uit te voeren die systeemgericht herstel op deze locatie mogelijk maken. Daarbij moet niet enkel een constanter waterpeil worden nagestreefd maar ook de verschillende vormen van eutrofiering worden aangepakt. Verder kan op de locatie waar nu nog de manege ligt in de nabije toekomst onderzocht worden om het areaal op deze locatie uit te breiden. Intern kan door het verwijderen van de Amerikaanse eiken meer grond- en regenwater beschikbaar komen voor het bossysteem.

H1166 Kamsalamander

Om aan de doelstelling te voldoen zal het beheer op de golfbaan geoptimaliseerd moeten worden. Concreet kan gedacht worden aan het verminderen van zowel bladinvallende schaduw en de afwatering vanaf de baan in de wateren.

Het opheffen van de geïsoleerde situatie waarin de populatie kamsalamanders zich bevindt door o.a. de aanleg van twee ecoducten die de verbinding Brunssummerheide en Teverenerheide verbeteren. Op de Brunssummerheide is de salamander af en toe waargenomen in de blusvijver net ten noorden van de voormalige manege. Het verdient wellicht de moeite om ook deze locatie te optimaliseren.

Bomenkap

Het Natura 2000-plan Brunssummerheide voorziet in het kappen van losse bomen (exoten, losse opslag op open terreinen) en in de kap van ca. 20.5 ha. (min-of-meer) aaneengesloten bosbeplanting. Een gedeelte hiervan is in de afgelopen jaren reeds uitgevoerd, op basis van de PAS-gebiedsanalyse Brunssummerheide.

De aangewezen habitattypen en soorten, die van deze de min-of-meer aaneengesloten boskap moeten profiteren, zijn met name de zure vennen, de vochtige heide, de droge heide, de heischrale graslanden, de actieve hoogvenen en de hoogveenbossen. De boskap is voor deze aangewezen habitattypen van groot belang om de instandhoudingsdoelen te realiseren. In feite is door deze ingrepen de enorme toename van het bosareaal op de Brunssummerheide sinds de jaren '50 een stukje teruggezet, zoals verwacht mag worden bij dit Natura 2000-gebied, dat is aangewezen voor vooral heideterreinen.

In de Wet Natuurbescherming is compensatie van dergelijke boskap niet verplicht voor Natura 2000- en PAS-maatregelen. In feite heeft de wetgever in 2016 afgewogen, dat binnen Natura 2000-gebieden de instandhoudingsdoelstellingen van meer gewicht zijn dan behoud van het bosareaal. Het Rijk is bezig met de uitwerking van een nieuw bosbeleid; er zijn ambities geformuleerd om te komen tot het aanleggen van extra bos in het kader van het CO2-beleid (klimaatakkoord). De compenserende beplanting/bosaanleg zal in dat kader geregeld worden. Landelijk heeft de VNM aangegeven dat ze alle bomenkap willen compenseren. Over de locaties waar zij dit in Limburg willen doen zijn wij nog in gesprek.

5.2. Communicatie- en educatiemaatregelen

Er dient te worden ingezet op het versterken van de naamsbekendheid en de functie van Natura 2000 in het algemeen. Behalve naamsbekendheid zal dit ook bijdragen aan het vergroten van het draagvlak voor natuurbescherming bij bezoekers van de Brunssummerheide. Voorbeelden van communicatiemaatregelen zijn informatiedagen, presentaties en excursies. Dit is temeer belangrijk omdat er ook uitleg en begrip nodig is voor de handhavingsmaatregelen, waarbij plaatselijk te intensief recreatief medegebruik moet worden afgeremd ten faveure van de natuurdoelen.

Het vergaren en benutten van lokale expertise is hierbij een wenselijke toevoeging. Hiernaast zal in samenspraak met de terreinbeheerder afspraken gemaakt worden over het plaatsen van Natura 2000-informatieborden. Op deze borden dient het logo, de gebiedsnaam en de kernboodschap van Natura 2000 geprojecteerd te zijn. Ook digitale informatiebronnen zullen aangepast worden met Natura 2000-informatie, belangrijke websites zijn die van het Nationaal Park, Gemeenten Heerlen, Brunssum, Landgraaf en Provincie Limburg. Naast de algemene informatieborden dient er in de Brunssummerheide rekening gehouden te worden met dat bij de uitvoering van eenmalige maatschappelijk gevoelige maatregelen, zoals de voorgestelde bomenkap, aanpassing recreatieve voorzieningen en toegankelijkheid van de Brunssummerheide dat extra communicatie meer dan wenselijk is. Het ruim voor aanvang van de werkzaamheden plaatsen van tijdelijke borden ter hoogte en ter plaatse van de maatregelen is een erg belangrijk middel. En natuurlijk het actief informeren/in

overleg treden met het regionale overlegplatform van de Brunssummerheide waar alle belanghebbenden in zijn vertegenwoordigd. Een andere mogelijkheid van informatieborden met een specifieke boodschap is het sturen van het gedrag van mensen ter plaatse. Op de Brunssummerheide is geconstateerd dat in sommige gevallen gevoelige habitattypen betreden worden door natuurfotografen tijdens het uitoefenen van hun hobby. Omdat beleving van natuur een belangrijk aspect is voor Natura 2000-gebieden is het wenselijk om via communicatie dit gedrag te sturen, wanneer dit onvoldoende effect blijkt te hebben dienen handhavings- of inrichtingsmaatregelen overwogen te worden.

5.3. Monitoringsmaatregelen

Om te bepalen in welke mate natuurdoelen zijn gehaald, is monitoring noodzakelijk. Om de ontwikkeling van het gebied te kunnen volgen worden vegetatie, flora en de hydrologische situatie gemonitord. Daarbij wordt het voorkomen en de vooruit- of achteruitgang van planten en diersoorten onderzocht. Enerzijds gebeurt dit in het verleden in het kader van de PAS-monitoringsystematiek, anderzijds zijn er vanuit het Natura 2000-plan andere zaken die onderzocht worden. De PAS-monitoring is daarbij namelijk niet allesomvattend qua systematiek.

In tabel 5.1 zijn de monitoringsafspraken weergegeven, zoals die in dit Natura 2000-plan Brunssummerheide gelden in aanvulling op de generieke landelijke monitoringsafspraken.

Tabel: 5.1 Overzicht Monitoring

Monitorings doel	Specificatie monitoring	Frequentie	Regulier/PAS/ Natura 2000-plan	Uitvoerder/ trekker
Vegetatie	Kartering	1 x in 12 jaar	Regulier / SNL	Natuurmonumenten
Flora	Kartering typische soorten en aandachtsoorten	1 x in 6 jaar	Regulier/ SNL	Natuurmonumenten
Gebiedsschouw	Veldbezoek en overleg met terreinbeheerder inzake stand van zaken uitvoering PAS-maatregelen	Jaarlijks	PAS	Provincie
Hydrologie	OGOR-meetnet, 5 peilbuizen; meten grondwaterstanden en grondwaterkwaliteit	2 x per jaar kwaliteit/dagelijks kwantiteit	Regulier	Provincie
Hydrologie	effecten maatregelen tegen verdroging	vegetatie	PAS	Provincie/ Natuurmonumenten
		grondwaterstand		
		grondwaterkwaliteit		
Broedvogels	Inventarisatie van broedvogels om uitspraken te kunnen doen over de staat instandhouding en trend van verschillende habitattypen.	1 x in 6 jaar (1 x extra vanwege kennisleemte)	Regulier/ SNL	Provincie/ Natuurmonumenten
Kamsalamander	Ontwikkelingen in de populatie volgen in relatie tot de uit te voeren maatregelen.	1x in 1 jaar (meerdere veldbezoeken)	Natura 2000	Provincie

5.4. Maatregelen toezicht en handhaving

Terreinbeheerder Natuurmonumenten en de gemeenten Brunssum, Heerlen en Landgraaf voeren veel handhavingstaken op de Brunssummerheide uit. Het gebied kent een hoge recreatiedruk waardoor de terreinbeheerder de handen vol heeft aan het beheersen van deze recreatiestromen. Alle partijen zien er op toe dat het gebruik zodanig wordt gereguleerd dat de bescherming van de natuurwaarden in het gebied niet onder druk komt te staan. De handhaving en toezicht op de Brunssummerheide richt zich momenteel voornamelijk op eigenaren met loslopende honden op locaties waar dat niet is toegestaan, motorcrossers en het in goede banen leiden van de verschillende bezoekersstromen.

Toezicht en handhaving op de Brunssummerheide zijn op dit moment niet toereikend om het aantal incidenten te laten afnemen. Het aantal recreanten op de Brunssummerheide is met 650.000 bezoekers per jaar hoog. Meer toezicht en handhaving is nodig om de rust voor de natuur en de rust en de veiligheid voor de recreant te kunnen waarborgen.

Handhaving in relatie tot habitattypen

Er zijn bepaalde vormen van illegaal gebruik die een specifiek negatieve invloed uitoefenen op bepaalde habitattypen. De handhaving en het toezicht dat nodig is om deze vormen van illegaal gebruik te doen afnemen, daar gaat in dit plan de aandacht naar toe. Er spelen uiteraard diverse andere illegale handelingen op de Brunssummerheide maar die krijgen in dit plan niet specifiek de aandacht.

Verstoring

In par. 3.4 bij de beschrijving van het **Knelpunt Verstoring** is zichtbaar gemaakt, hoeveel nadelig effect het recreatief medegebruik, en in het bijzonder de illegale recreatieactiviteiten, met zich meebrengen voor de aangewezen habitattypen en soort. In onderstaande tabel is weergegeven, welke handhavingsactiviteiten prioritair zijn in verband met de ecologische doelstellingen Brunssummerheide.

In dit Natura 2000-plan staat beschreven met welke herstelmaatregelen de instandhoudingsdoelstellingen gerealiseerd worden. Daaronder zijn ook maatregelen opgenomen in de recreatieve ontsluiting en routestructuren, waarmee een beter evenwicht tussen de natuurdoelen en het recreatief medegebruik tot stand kan komen. De provincie neemt het voortouw om met de betrokken partijen tot een verbeterd recreatiezoneringsplan en bijbehorende maatregelen te komen. Investeren in herstelmaatregelen is niet effectief, als het positieve effect van de maatregelen teniet wordt gedaan door illegale handelingen. Naast uitvoering van fysieke maatregelen is daarom ook de regulering van andersoortige projecten en activiteiten belangrijk, als die significant negatief effect kunnen hebben op de instandhoudingsdoelen. Dergelijke regulering is alleen effectief als er voorlichting wordt gegeven over de gewenste en ongewenste activiteiten, als er toezicht is op de naleving van de regels en als er zo nodig repressief handhavend wordt opgetreden in het geval van niet-naleving. De noodzaak van repressief optreden is te verminderen door goede communicatie en voorlichting. Voorlichting en toezicht zijn dan ook de eerste stappen in de handhaving van de regels die in het Natura-gebied gelden. Handhaving is daarmee geen doel op zich, maar een middel om de goede staat van instandhouding te bereiken.

Handhaving

Voor handhavingsactiviteiten geldt, dat het Natura 2000-plan geen overdracht van bevoegdheden tussen bestuurlijke partijen beoogt, maar een gerichte toedeling en gezamenlijke uitvoering van handhavingsactiviteiten door het betreffende bevoegd gezag.

In tabel 5.2 weergegeven, welke handhavingsacties met betrekking op illegale activiteiten prioriteit verdienen met het oog op de instandhoudingsdoelstellingen; het Natura 2000-plan streeft ernaar dat bestuurlijke partners en provincie deze prioriteiten volgen bij de uitoefening van hun handhavingstaak. Om de handhaving in het gebied te verbeteren en stroomlijnen zullen de gemeenten Heerlen, Landgraaf en Brunssum en Natuurmonumenten gezamenlijk met de Provincie een handhavingsplan opstellen en gerichte handhavingsacties op touw zetten, vergezeld van communicatiemaatregelen. Hiervoor is in de begroting voor de beheerplanperiode een budget van € 100.000,- gereserveerd.

Tabel 5.2 Prioriteiten voor handhaving per habitatype

Waarop handhaven (illegale handelingen)	Doel van handhaving	Waar en wanneer handhaven	Toelichting	Door wie
Betreding buiten wegen en paden	Typische dier en plantensoorten van kwetsbare habitatype zoals zure vennen, vochtige en droge heide, pioniervegetaties met snavelbiezen heischrale graslanden.	Verspreid in het gebied. Periode: hele jaar	Doel is voldoende rust te behouden voor o.a. Zandhagedis, insecten. Te veel betreding van de droge heide kan (onder)-begroeiing verstoren.	Natuurmonumenten, provincie en gemeenten Brunssum, Heerlen en Landgraaf.
Honden loslopen	Typische dier en plantensoorten in o.a. droge heide gebieden, zure vennen en pioniervegetaties met snavelbiezen.	Hele gebied, waar dit is aangegeven Periode: hele jaar	Niet aangelijnde honden zorgen voor verstoring van de fauna. Deze soorten horen als zgn. typische soorten bij de te beschermen habitattypen.	Natuurmonumenten en gemeenten Brunssum, Heerlen en Landgraaf.
Motorcrossers	Typische dier en plantensoorten van verschillende habitattypen op de Brunssummerheide	Het gehele gebied en het hele jaar.	Motorcrossers zorgen voor (geluids)verstoring voor zowel mens als dier.	Natuurmonumenten en de gemeenten Brunssum, Heerlen en Landgraaf.

Bewustwording en educatie

Een belangrijk taak ligt er ook op het vlak van communicatie en voorlichting. Beter voorkomen dan genezen wordt vaak gebedigd en dat geldt ook voor zoiets als illegale handelingen. Het is van belang dat het publiek van de Brunssummerheide dat voornamelijk afkomstig is uit het omliggende stedelijke gebied bewust wordt gemaakt wat voor gebied het is en welke kwetsbare en zeldzame natuur er voorkomt. Het is daarbij verstandig dat ook de jeugd op de scholen structureel (jaarlijks) worden benaderd en worden meegenomen in het bewustwordingsproces, bijv. in de vorm van eenvoudig lespakketten voor de scholen zelf of uitstapjes naar het gebied onder begeleiding van een (vrijwillige) deskundige ecooloog.

Het plaatsen van aantrekkelijke en interessante educatieve borden in het gebied waarbij de bijzondere maar ook kwetsbare natuurwaarden worden toegelicht is een manier om bewustwording te doen toenemen.

5.5. Welke gevolgen hebben de maatregelen voor de omgeving?

In de hiervoor staande paragrafen werd beschreven welke maatregelen genomen worden om natuurdoelen te halen. In deze paragraaf is kort verwoord wat de belangrijkste sociaaleconomische gevolgen van deze maatregelen zijn voor de gebruikers van het gebied. De verschillende maatregelen zijn een afweging tussen ecologisch herstel en ruimte voor economische ontwikkelingen. Hierin is een balans gevonden tussen natuur en economie

De beheermaatregelen in de breedste zin

Het uitvoeren van het brede pakket aan beheermaatregelen zal opgemerkt worden door de vele bezoekers van het gebied en de inwoners in de directe omgeving. Veel beheermaatregelen zijn zeer specifiek, lokaal en kleinschalig van karakter, de inwerking op de bezoekers zal minimaal zijn. De kapwerkzaamheden waarbij aanzienlijke oppervlakten bos gekapt gaan worden hebben hun inwerking op de beleving bezoekers. Lokaal zal het landschap veranderen en de aantrekkelijkheid tijdelijk afnemen. Hier ligt een belangrijke taak op het vlak van educatie en voorlichting.

Hydrologische maatregelen

Er wordt momenteel een hydrologisch onderzoek uitgevoerd voor het totale gebied. Uit het onderzoek kunnen maatregelen voortkomen die o.a. vernatting van bepaalde locaties tot gevolg kan hebben. Dit kan door bezoekers van het gebied worden opgemerkt. Als het onderzoek is afgerond kan over deze maatregelen meer duidelijkheid worden gegeven.

Samenhangend met het verbeteren van de hydrologie is de boskap op de Brunsummerheide. Zoals hierboven geschetst zal dat reacties opleveren vanuit de omgeving. De lokale ingrepen zoals het dempen van greppels zal minder van invloed zijn op de publiekservaring.

Autonome ontwikkelingen die gunstig zijn voor de hydrologische situatie in het gebied is de ontstening van het stedelijk gebied en het steeds meer afkoppelen van regenwater. Deze maatregelen worden ook in het lopende hydrologische onderzoek genoemd en hebben invloed op de leefomgeving van de inwoners van met name de gemeenten Heerlen en Landgraaf.

Temperen of het sturen van de recreatiedruk

Deze maatregelen komen uit de handhavingkant en kunnen direct gemerkt worden door bezoekers. Het betreft het strenger optreden tegen bezoekers met loslopende honden waar dat niet is toegestaan maar ook ten aanzien van gemotoriseerd verkeer waar dat verboden is in het gebied. Het wijzigen van de recreatieve routes zodat kwetsbare vegetaties meer worden vermeden kan op weerstand stuiten omdat mensen gehecht kunnen zijn aan hun rondje op de hei.

6. Financiering en subsidieregelingen

6.1. Budgettering

Voor de uitvoering van de instandhoudingsmaatregelen die nodig zijn om de Natura2000-doelen voor het gebied te behalen, heeft de provincie Limburg tot en met 2021 uit het Natuurpact 2013 budget beschikbaar. Voor de tot en met 2021 uit te voeren instandhoudingsmaatregelen is dit budget door de provincie opengesteld voor de uitvoering en subsidiëring van de betreffende maatregelen. Een groot gedeelte van de Natura2000-planmaatregelen kon daarmee worden uitgevoerd, waaronder ook de herstelmaatregelen uit de PAS-gebiedsanalyse (2017).

De nog niet uitgevoerde maatregelen uit de gebiedsanalyse-2017 worden voor een deel nog in 2021 in uitvoering genomen en zijn voor een gedeelte, in verband met nader onderzoek en uitwerking, doorgeschoven naar de beheerplanperiode t.m. 2026. Omdat een deel van deze maatregelen nog uitvoering of afronding behoeft, zijn alle maatregelen uit het 1^e PAS-tijdvak in de begroting blijven staan, aangevuld met:

- maatregelen voor niet-stikstofgevoelige doelen (kamsalamander, communicatie): € 153.000,-
- aanvullende maatregelen voor stikstofgevoelige habitats, op grond van onderzoek, overleg en beheermaatregelen, die in de periode tot 2021 nodig zijn: € 481.000,-
- Aanvullende onderzoeken voor stikstofgevoelige habitats (bijvoorbeeld naar effectiviteit venherstel) na 2021: € 115.000,- en € 1.055.000,- aan aanvullende herstelmaatregelen tot en met 2026.
- Aanvullende maatregelen om aan de gestelde uitbreidings- en kwaliteitverbeteringsdoelen te voldoen.

Het grootste gedeelte van de instandhoudingsmaatregelen van het Natura2000-plan Brunssummerheide zal ná 2021, binnen de beheerplanperiode (2020-2026) uitgevoerd worden; op onderdelen is doorloop nadien mogelijk. Voor de tot en met 2021 nog uit te voeren maatregelen is al eerder door de provincie subsidiebudget beschikbaar gesteld.

Nu de voortzetting van het Natuurpact 2013 in een Kamerbrief is bevestigd door de minister van LNV (10 juli 2020) en deze inkomsten zijn opgenomen in de meerjarige Programmabegroting van de provincie, is er ook voldoende vooruitzicht op financiering van de kosten van de Natura 2000-planmaatregelen na 2021. Voor de provincie Limburg is deze externe dekking sinds de decentralisatie uitgangspunt van beleid.

De duidelijkheid over voortzetting van de financiering biedt de ruimte om het pakket instandhoudingsmaatregelen voor het Natura2000-plan Brunssummerheide tot en met 2026 vast te stellen. Met de Vereniging tot behoud van Natuurmonumenten worden meerjarige uitvoeringsafspraken vastgelegd over 2021-2026, als vervolg op de eerdere uitvoeringsovereenkomsten en subsidietoezegging. Ook met de gemeente Heerlen, Brunssum en Landgraaf en het Waterschap Limburg, zijn afspraken gemaakt over de uitvoering van de hen aangaande planmaatregelen.

In dit Natura 2000-plan Brunssummerheide is geen invulling gegeven aan aanvullende maatregelen in verband met het Ontwerp-‘Veegbesluit’ van het Ministerie van LNV, aangezien het kabinet op 13 november 2019 heeft besloten het ‘Veegbesluit’ niet definitief vast te stellen. Indien uit overleg tussen het Rijk en de EU zou blijken dat de toevoeging van het habitatype Beuken-eikenbossen met hulst doorgang behoort te vinden op grond van de habitatrichtlijn dan kunnen de bijbehorende instandhoudingsmaatregelen nog worden toegevoegd via een addendum op het voorliggende Natura 2000-plan. Wel met de voorwaarde dat er door het ministerie bevredigende afspraken met de provincie Limburg zijn gemaakt over de dekking van de extra kosten voor de aanvullende maatregelen voor dit habitatype.

6.2. Uitvoeringskosten

In tabel 6.1 zijn alle kosten voor het Natura2000-gebied samengevat voor de periode van 2020 - 2026. De kosten zijn gebaseerd op normbedragen, gehanteerd in het PAS of gebaseerd op normkosten voor terreinbeheerders (Staatsbosbeheer, 2016) of expert judgment. Bij sommige maatregelen zijn vanwege specifieke omstandigheden hogere kosten geraamd.

Tabel 6.1 Kostenoverzicht de Brunssummerheide voor beheerplanperiode 1 (2020 t/m 2026)

Maatregel	Periode 2015-2021	Periode 2021-2026	Doel	Kosten totaal
Herstelmaatregelen Stikstofgevoelig	€ 3.005.000,00	€ 1.055.000,00	Stopzetten achteruitgang	€ 4.060.000
Herstelmaatregelen niet stikstofgevoelig	--	€ 78.000,00	Stopzetten achteruitgang	€ 78.000
Onderzoek tbv. stikstofgevoelige habitat	€ 105.000,00	€ 115.000,00	Kennisleemten opvullen	€ 220.000
Onderzoek tbv. niet stikstofgevoelige habitat / soort	--	€ 30.000,00	Vaststellen Staat van Instandhouding	€ 30.000
Monitoring (stikstofgevoelig)	€ 10.000,00	--	Extra zure vennen	€ 10.000
Communicatie (alg.)	--	€ 45.000,00	Vergroten draagvlak	€ 45.000
Totalen	€ 3.120.000	€ 1.323.000		€ 4.443.000

6.3. Uitvoering

De maatregelen die nodig zijn om de Natura 2000-doelen te behalen, zijn in de afgelopen jaren gedeeltelijk onder de vlag van voormalige PAS uitgevoerd, met name het kappen van enkele hectares bos en begrazing e.d.

Voor uitvoering van de nog te realiseren PAS- en Natura 2000-planmaatregelen zijn subsidieregelingen van toepassing; het gaat hierbij om de gebiedspecifieke PAS-maatregelen die opgenomen zijn in de PAS-gebiedsanalyse en de Natura 2000-maatregelen voor algemene en niet-stikstofgevoelige doeleinden. Het actuele overzicht van de regelingen en de beschikbare jaarbudgetten (subsidieplafonds) zijn terug te vinden op de website van de provincie:

https://www.limburg.nl/e_Loket/Subsidies/Actuele_Subsidieregelingen/Natuur_Landschap_en_Landbouw.

In samenwerking met de provincies en het Ministerie van Economische Zaken is het programma POP3 opgesteld. Ten behoeve van de uitvoering van POP3 in Limburg is door Gedeputeerde Staten van Limburg de Subsidieverordening POP3 Limburg vastgesteld.

6.4. Schade

De Wet Natuurbescherming biedt aan betrokkenen mogelijkheid een verzoek tot schadevergoeding in te dienen bij Gedeputeerde Staten als die schade volgens hen het gevolg is van een vastgesteld Natura 2000-plan (artikel 6.3 Wet Natuurbescherming). Om in aanmerking te komen voor tegemoetkoming dient aan de in de wet genoemde eisen te worden voldaan. Zo komt enkel schade in de vorm van een inkomensderving of een vermindering van de waarde van een onroerende zaak voor tegemoetkoming in aanmerking en blijft de schade die binnen het normaal maatschappelijk risico valt voor rekening van de aanvrager. Voor zover betrokkenen pas later als gevolg van een (uitvoerings)-besluit met betrekking tot concreet uitgewerkte Natura 2000-planmaatregelen menen schade te lijden, wordt verwezen naar de in betreffende wet- en regelgeving opgenomen regelingen met betrekking tot schade (bijvoorbeeld artikel 7:14 e.v. van de Waterwet).

7. Kader voor vergunningverlening

7.1. Inleiding en juridisch kader

Eén van de functies van het Natura 2000-plan is het toetsen van effecten van bestaande activiteiten in en rondom het Natura 2000-gebied op de instandhoudingsdoelstellingen van de Brunssummerheide. Kort (hierna te noemen: toetsing huidig gebruik). Het doel hiervan is om te bepalen welk huidig gebruik in dit hoofdstuk (evt. onder voorwaarden) is vrijgesteld van de Wet natuurbescherming (Wnb)-vergunningplicht.

De juridische basis voor de toetsing van het huidig gebruik ligt in artikel 2.2 lid 2 van de Wnb. Daarin is voorgescreven dat het bevoegd gezag “passende maatregelen” moet treffen voor de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-gebieden. Het huidig gebruik in en rond het Natura 2000-gebied mag het tijdig behalen van de instandhoudingsdoelen zoals genoemd in hoofdstukken 3 en 4 niet in de weg staan. Wanneer dit wel het geval is, dienen passende maatregelen te worden getroffen. Deze bestaan vooral uit het uitvoeren van inrichtings- en beheermaatregelen. Indien nodig worden voorwaarden of beperkingen gesteld aan het huidig gebruik in/rond het Natura 2000-gebied.

Onder *huidig gebruik* verstaan we in dit Natura 2000-plan: de legale activiteiten die in 2017 in of rondom de Brunssummerheide werden uitgevoerd. Het gaat dus om het gangbare gebruik op het moment dat dit Natura 2000-plan werd opgesteld. Nieuwe initiatieven of projecten en toekomstige uitbreiding, intensivering of verplaatsing van bestaande activiteiten vallen buiten het huidig gebruik.

In dit hoofdstuk is het huidige gebruik getoetst en ingedeeld in categorieën. De toetsing geldt voor het hier concreet beschreven huidige gebruik (in de huidige vorm, locatie, omvang en tijd) en voor de wettelijke werkingsduur van dit Natura 2000-plan (6 jaar). Voor een aantal vormen van huidig gebruik leidt dit tot vrijstelling van de vergunningplicht (al dan niet onder voorwaarden) of tot de conclusie dat de vorm van huidig gebruik niet is vrijgesteld in het kader van voorliggend Natura 2000-plan. In dat laatste geval valt het huidig gebruik onder de reguliere werking van de Wnb en zal na onderzoek op initiatief van belanghebbende moeten blijken of sprake is van een vergunningplicht (waarvoor de Provincie Limburg in de regel het bevoegd gezag is). Als er sprake is van **wijziging** van vrijgesteld gebruik, dan is het gewijzigde gebruik mogelijk wel vergunning plichtig in het kader van de Wnb.

7.2. Inventarisatie van de huidige activiteiten

Het huidig gebruik in en rond het Natura 2000-gebied Brunssummerheide is geïnventariseerd aan de hand van gegevens van de provincie, het Waterschap Limburg, de gemeenten Brunssum, Heerlen en Landgraaf, en inbreng van diverse gebruikers en gebiedskenners tijdens de gebied sessies. De definitieve lijst is opgenomen in de eerste kolom van Bijlage 3 van het Hoofdrapport.

Vervolgens hebben deskundigen bekeken welke activiteiten een negatieve invloed kunnen hebben op de beschreven natuurdoelen. Alleen die doelen worden in dit hoofdstuk getoetst. Activiteiten die in hoofdstuk 3 als knelpunt zijn beschreven, worden in dit hoofdstuk niet opnieuw getoetst.

Daarnaast is een aantal activiteiten in dit plan niet getoetst omdat:

- er al een vergunning is afgegeven of aangevraagd;

Kernrapport Natura 2000-plan Brunssummerheide(155), december 2020

- het gebruik is vrijgesteld op grond van wet- en of regelgeving (bijvoorbeeld via een provinciale verordening).

a. Drones

Voor het gebruik van luchtvaartuigen (waaronder ook drones >25 kg.) nabij o.a. Natura 2000-gebieden heeft de provincie in het kader van haar bevoegdheden in het kader van de Luchtvaartwet in 2019 een beleidskader vastgesteld.

Voor het gebruik van drones <25kg. boven en nabij Natura 2000-gebieden zal de provincie een separate regeling opnemen in de Omgevingsverordening; om die reden is deze vorm van (huidig) gebruik niet beoordeeld in het kader van voorliggend Natura 2000-plan.

b. Beweiden en bemesten

Het beweiden en bemesten van gronden binnen of nabij het Natura2000-gebied is als gevolg van de Raad van State-uitspraak over de PAS van mei 2019 niet meer bij verordening vrijgesteld van de WNb-vergunningplicht.

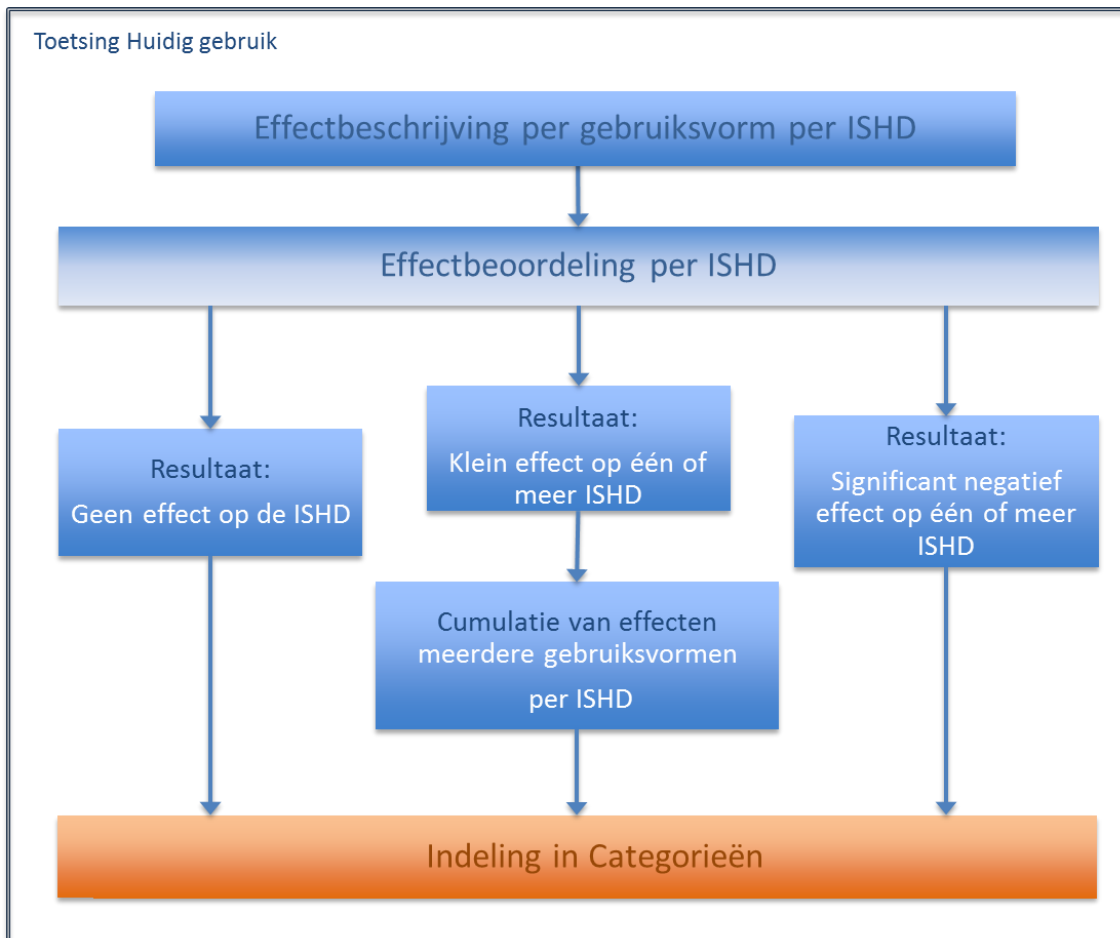
Het beweiden van gronden binnen of nabij het Natura2000-gebied is in voorliggend plan niet getoetst, omdat de provincies in april 2020 op basis van het tussenadvies van de commissie Remkes (december 2019) gezamenlijk beleid hebben vastgesteld, waaruit blijkt dat voor beweiden geen separate WNb-vergunning vereist is; deze vergunning maakt (in de meeste gevallen) al deel uit van de vergunning voor het houden van de dieren (stalvergunning).

Het bemesten van gronden binnen of nabij het Natura2000-gebied is in voorliggend plan niet getoetst. Op basis van het tussenadvies van de commissie Remkes (december 2019) en aansluitende beleidsafspraken op Rijks- en provinciaal niveau is voor de activiteit bemesten door de 12 provincies een landelijke aanpak ontwikkeld. Pas als deze interpretatie via jurisprudentie over concrete casussen door de Raad van State is getoetst, zal een vrijstellingsregeling met bijbehorende voorwaarden kunnen worden vastgelegd voor de effecten van deze activiteit via de lucht op de relevante instandhoudingsdoelstellingen. Zodra die duidelijkheid er is, zal worden afgewogen of dit via een addendum op voorliggend Natura2000-plan, met inbegrip van inspraak- en beroepsprocedure, wordt vastgelegd of dat dat via een andere procedure plaatsvindt (Omgevingsverordening).

De uitvoering van de maatregelen uit dit Natura 2000-plan is niet gerekend tot het *huidig* gebruik. Eigenaren en organisaties hebben een inspanningsverplichting om deze maatregelen op een zorgvuldige en professionele manier uit te voeren. Hierbij moet rekening worden gehouden met alle instandhoudingsdoelen, zodat significant negatieve effecten worden voorkomen.

7.3. Toetsingsmethodiek

De feitelijke toetsing bestaat uit drie onderdelen: effectbeschrijving, effectbeoordeling en categorie-indeling. Figuur 7.1 geeft schematisch weer hoe de toetsing van het huidig gebruik eruitziet. De afkorting ISHD staat voor instandhoudingsdoel; de natuurdoelen uit dit Natura 2000-plan.

Figuur 7.1 Schematische weergave van de werkwijze bij de toetsing van het huidig gebruik in Natura 2000-plan.

De effectbeschrijving omvat naast een beschrijving van de activiteit zelf een analyse van de gevolgen die het gebruik kan hebben op de natuurdoelen. Dit gebeurt op basis van de best beschikbare (gebieds)kennis, wetenschap en expert judgement. De algemene regelgeving die van toepassing is op de uitvoering van activiteiten (gedragscodes, voorschriften vanuit milieuwetgeving, etc.), is integraal onderdeel van de beschreven gebruiksvormen; eventuele overtredingen daarvan kunnen aanleiding zijn voor handhaving (zie paragraaf 5.4).

Als er bestrijdingsmiddelen worden gebruikt – bijvoorbeeld om exoten of onkruiden te belemmeren – geldt het volgende uitgangspunt: zodra er nieuwe middelen beschikbaar zijn met minder (kans op) schadelijke effecten, worden die indien nodig toegepast in de nabijheid van kwetsbare natuur.

De effectbeoordeling richt zich op de vraag of significant negatieve effecten op de natuurdoelen kunnen worden uitgesloten. Daarbij wordt rekening gehouden met de maatregelen die in hoofdstuk 5 van dit Natura 2000-plan zijn vastgelegd. Met andere woorden: staan de huidige activiteiten het halen van de natuurdoelen mogelijk in de weg?

Bij de effectbeoordeling is gebruik gemaakt van de “Effectenindicator” zoals die voor ieder Natura 2000-gebied kan worden samengesteld op de website www.synbiosys.alterra.nl. Een afbeelding van deze gebiedsspecifieke effectenindicator is in het Hoofdrapport weergegeven in figuur 7.3. Met dit hulpmiddel is voor de natuurdoelen nagegaan of de huidige activiteiten tot negatieve effecten leiden.

Een vervolgstap in de effectbeoordeling kan bestaan uit de cumulatietoets. Deze extra toets geldt voor activiteiten met een klein effect (niet-significant maar ook niet-verwaarloosbaar). Samen kunnen deze kleine effecten een groter – en wel-significant negatief – effect hebben. In dat geval kunnen extra maatregelen nodig zijn om het effect te reduceren of worden aanvullende voorwaarden aan de

verschillende gebruiksvormen gesteld. De categorie-indeling volgt uit de effectbeoordeling. De beschrijving van de categorieën en de indelingscriteria is opgenomen in de volgende paragraaf.

7.4. Categorieën

Als uit de toetsing blijkt dat er sprake is van vrijstelling voor de vergunningplicht heeft dat uitsluitend betrekking op hoofdstuk 2 (gebiedsbescherming) van de Wet Natuurbescherming en niet op vergunningplicht die uit andere wetgeving of andere hoofdstukken van de Wet Natuurbescherming voortvloeit.

Categorie 1: Huidig gebruik vrijgesteld van de Wnb-vergunningplicht

In deze categorie valt het gebruik waarvan vaststaat dat dit geen (significant) negatieve effecten heeft (ook niet in combinatie met andere gebruiksvormen). Dit gebruik heeft geen gevolgen voor het behalen van de natuurdoelen. Deze activiteiten zijn in dit Natura 2000-plan vrijgesteld van de vergunningplicht in het kader van de Wet Natuurbescherming, zonder aanvullende voorwaarden, zolang het gebruik niet wijzigt ten opzichte van de getoetste situatie. In deze categorie vallen ook gebruiksvormen die niet individueel vergunning plichtig zijn te stellen, zoals bijvoorbeeld het huidig gebruik van wegen door verkeer en het gebruik van recreatiepaden door wandelaars en fietsers conform de bestaande openstellingsregels.

Categorie 2a: Huidig gebruik vrijgesteld van de Wnb-vergunningplicht, met instandhoudingsmaatregelen

In deze categorie valt het gebruik dat leidt tot (significant) negatieve gevolgen voor het behalen van de natuurdoelen, maar waarvan is gebleken dat de maatregelen uit hoofdstuk 5 voldoende zijn om de negatieve effecten weg te nemen zodat het behalen van natuurdoelen niet in gevaar komt. Deze vormen van gebruik zijn in dit Natura 2000-plan vrijgesteld van de vergunningplicht in het kader van de Wet Natuurbescherming, mits het gebruik niet wijzigt ten opzichte van de getoetste situatie en mits de maatregelen uit hoofdstuk 5 worden uitgevoerd.

Categorie 2b: Huidig gebruik vrijgesteld van de Wnb-vergunningplicht, met gebiedsspecifieke voorwaarden

In deze categorie vallen gebruiksvormen, of een combinatie van gebruiksvormen, waarvan niet kan worden uitgesloten dat er een significant negatief effect bestaat op het behalen van de natuurdoelen. Voor deze gebruiksvormen geldt echter dat de negatieve effecten worden weggenomen door gebiedsspecifieke, aan het gebruik verbonden, aanvullende beperkingen en/of voorwaarden, bovenop eventueel al bestaande voorwaarden uit andere wet- en regelgeving. Deze vormen van gebruik zijn in dit Natura 2000-plan vrijgesteld van de vergunningplicht in het kader van de Wet Natuurbescherming, mits aan deze aanvullende voorwaarden wordt voldaan en mits het gebruik niet wijzigt ten opzichte van de getoetste situatie.

Categorie 3: Huidig gebruik niet vrijgesteld van de Wnb-vergunningplicht: nadere toets in Wnb-vergunningsprocedure

In deze categorie valt het gebruik waarvan niet kan worden uitgesloten dat er een significant negatief effect bestaat op het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen. Bovendien is op dit moment onduidelijk of en hoe de negatieve effecten van dit gebruik weggenomen kunnen worden. Daarom kan dit gebruik niet als vergunningsvrij worden opgenomen. Onder deze categorie valt ook het gebruik waarover onvoldoende informatie beschikbaar is om te beoordelen of er daadwerkelijk een vergunningplicht in het kader van de Wet Natuurbescherming aan de orde is of tot vrijstelling daarvan kan worden besloten.

Binnen het wettelijk kader van de Wet Natuurbescherming moeten de effecten nader worden onderzocht om te bepalen of een vergunning moet worden aangevraagd bij de Provincie Limburg.

Herbeoordeling na afloop van een beheerplanperiode

Het oordeel *vrijstelling van de vergunningplicht* geldt voor één beheerplanperiode. Als na afloop van een beheerplanperiode uit monitoringresultaten blijkt dat het behalen van de natuurdoelen toch gevaar dreigt te lopen, moet het gebruik opnieuw worden beoordeeld. Dat kan leiden tot indeling in een andere categorie, aanpassing van de maatregelen en/of voorwaarden.

Cumulatietoets

In de navolgende tabel 7.1. is voor tal van huidige gebruiksvormen geoordeeld dat zij in hun hoedanigheid, omvang, intensiteit en locatie anno 2018 geen significant negatieve effecten hebben op de aangewezen habitattypen en leefgebieden van soorten. Ook de optelsom van de benoemde effecten leidt voor geen van de natuurdoelen op de Brunsummerheide tot een significant negatief effect.

7.5. Vrijgestelde vormen van gebruik

In het voorgaande zijn de relevante vormen van het huidig gebruik getoetst en is beschreven in welke categorie deze vallen. In tabel 7.1 is een samenvatting van de uitkomsten daarvan weergegeven.

Tabel 7.1 Samenvatting indeling gebruiksvormen in categorieën

Natuurbeheer	Categorie 1	Categorie 2a	Categorie 2b	Categorie 3
Regulier beheer van graslanden	X			
Regulier beheer van bossen en landschapselementen	X			
Regulier beheer van heide	X			
Regulier beheer en onderhoud cultuurhistorische elementen	X			
Monitoring, onderzoek, toezicht en handhaving	X			
Exotenbeheer	X			

Landbouw	Categorie 1	Categorie 2a	Categorie 2b	Categorie 3
Gebruik van gewasbeschermingsmiddelen			X	

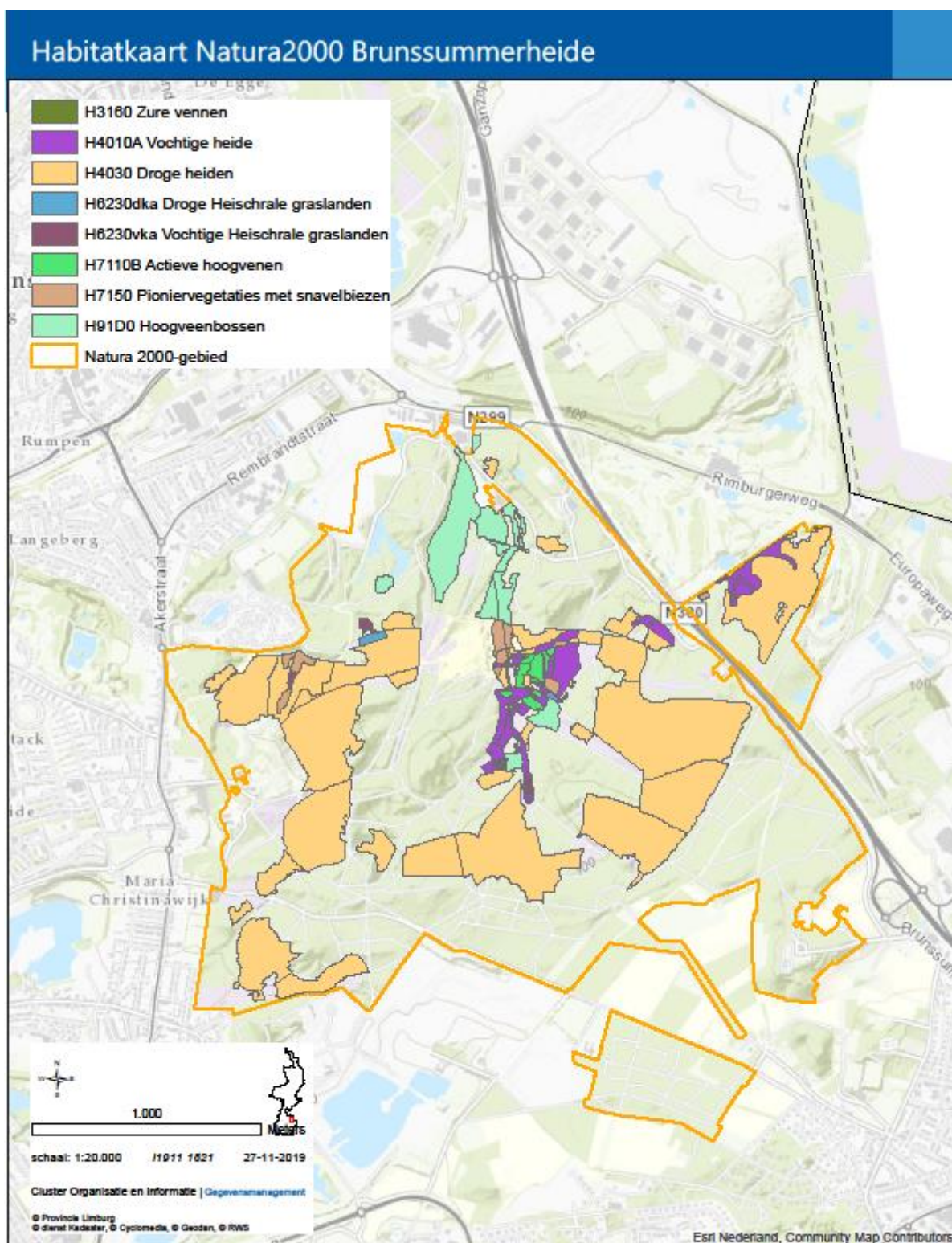
Recreatie, toerisme en sport	Categorie 1	Categorie 2a	Categorie 2b	Categorie 3
Recreatief gebruik van wegen en paden: wandelen, hardlopen, paardrijden, fietsen conform openstellingregels		X		
Educatieve excursies: georganiseerd door terreinbeheerders of natuurorganisaties			X	
Educatieve excursies: georganiseerd door overige partijen				X
Evenementen				X
Sportvissen				X
Golfbaan		X		
Verblijfsvoorzieningen, horeca en overige recreatieve voorzieningen: spartelplaats	X			

Waterbeheer	Categorie 1	Categorie 2a	Categorie 2b	Categorie 3
Beheer en onderhoud en monitoring watergangen			X	
Waterhuishouding en peilbeheer	X			
Onderbemaling Langenberg				X

Nutsvoorzieningen	Categorie 1	Categorie 2a	Categorie 2b	Categorie 3
Inspectie, beheer en onderhoud vloeistof- en gasleidingen: inspecties en regulier onderhoud en beheer	X			
Inspectie, beheer en onderhoud vloeistof- en gasleidingen: vormen van groot en achterstallig onderhoud binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied.				X
Calamiteiten			X	
Inspecties, beheer en onderhoud hoogspanningsleidingen	X			

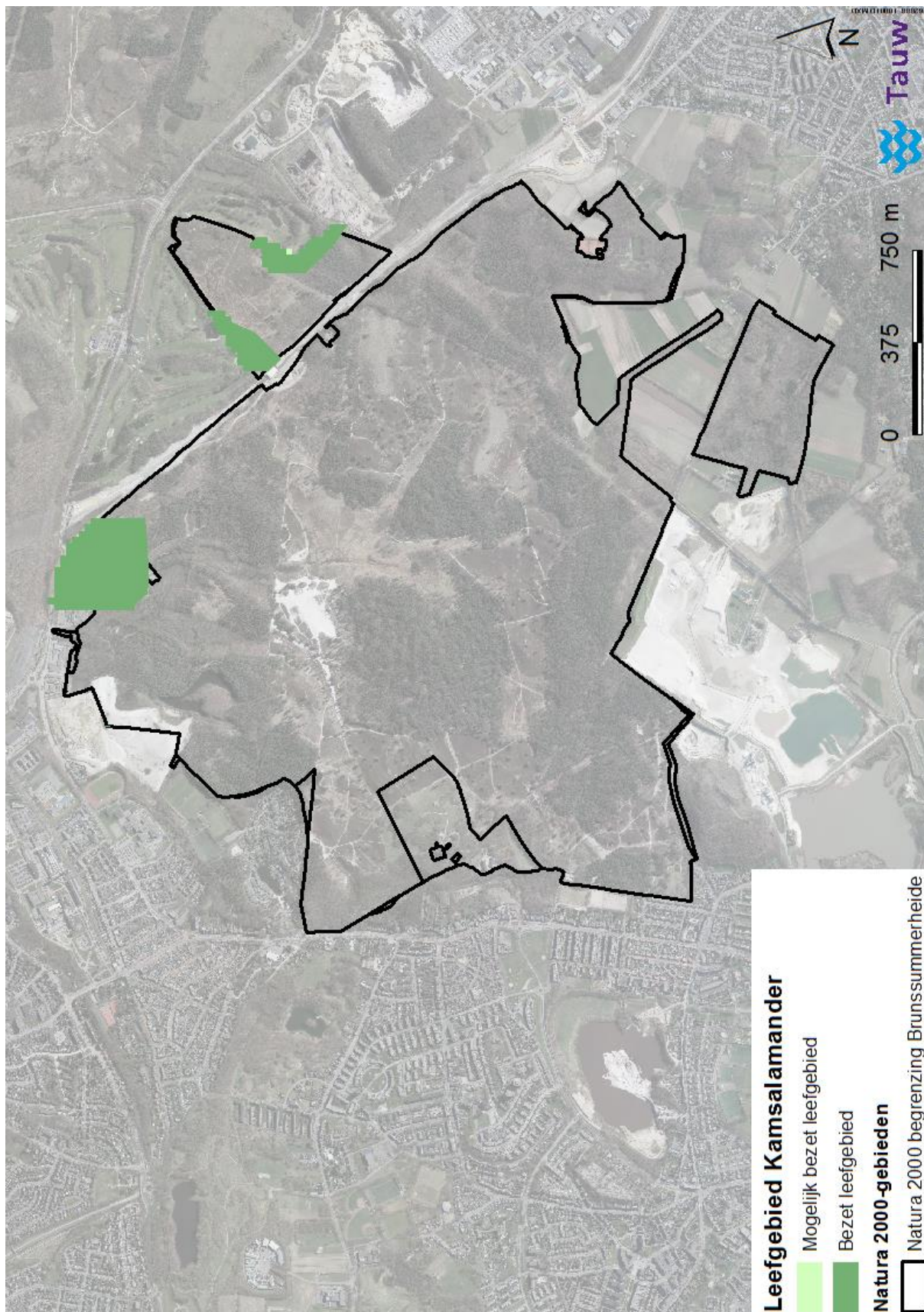
Jacht, populatiebeheer en schadebestrijding	Categorie 1	Categorie 2a	Categorie 2b	Categorie 3
Populatiebeheer en schadebestrijding			X	

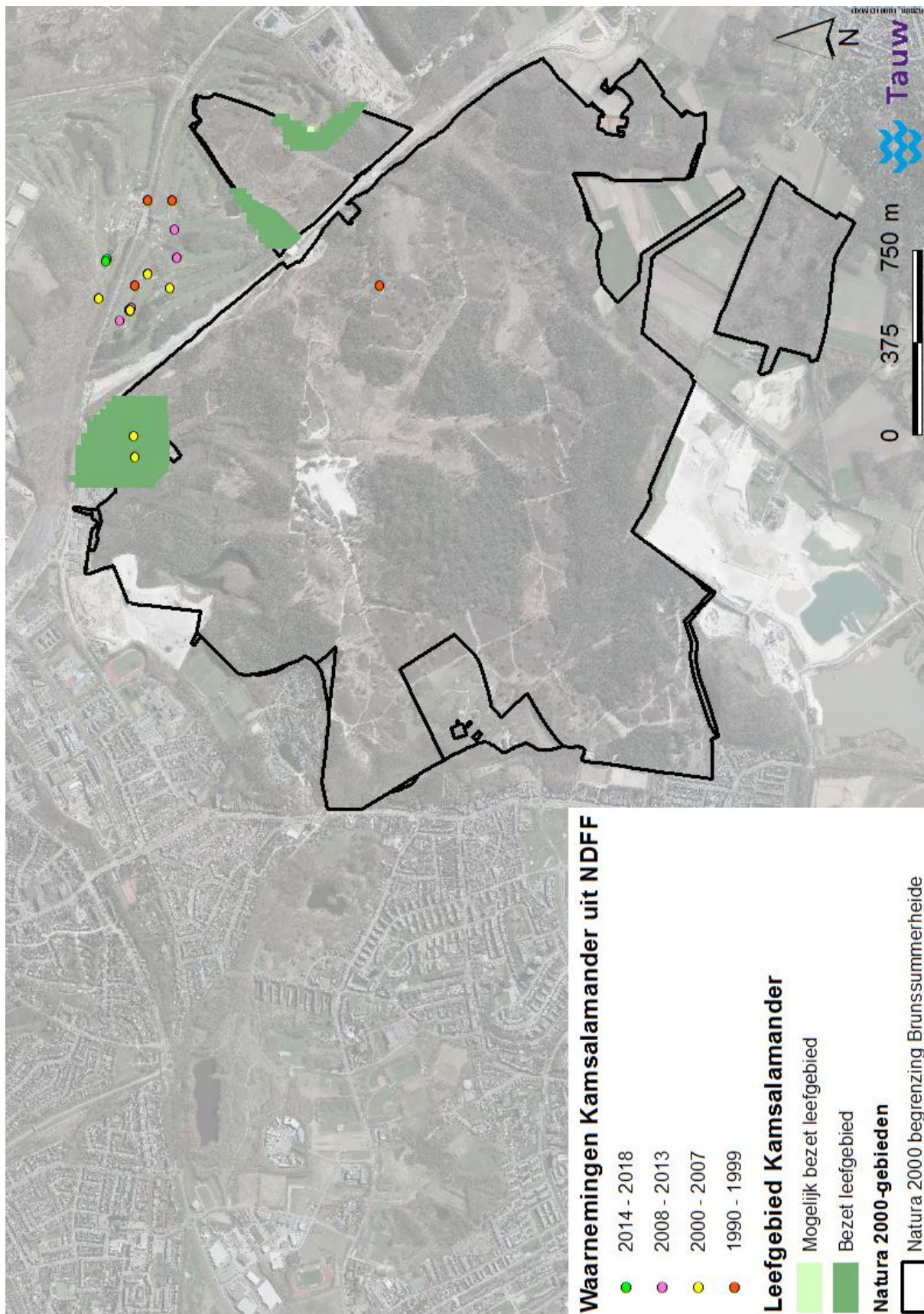
Bijlage 1 Kaart Habitattypen / Leefgebieden

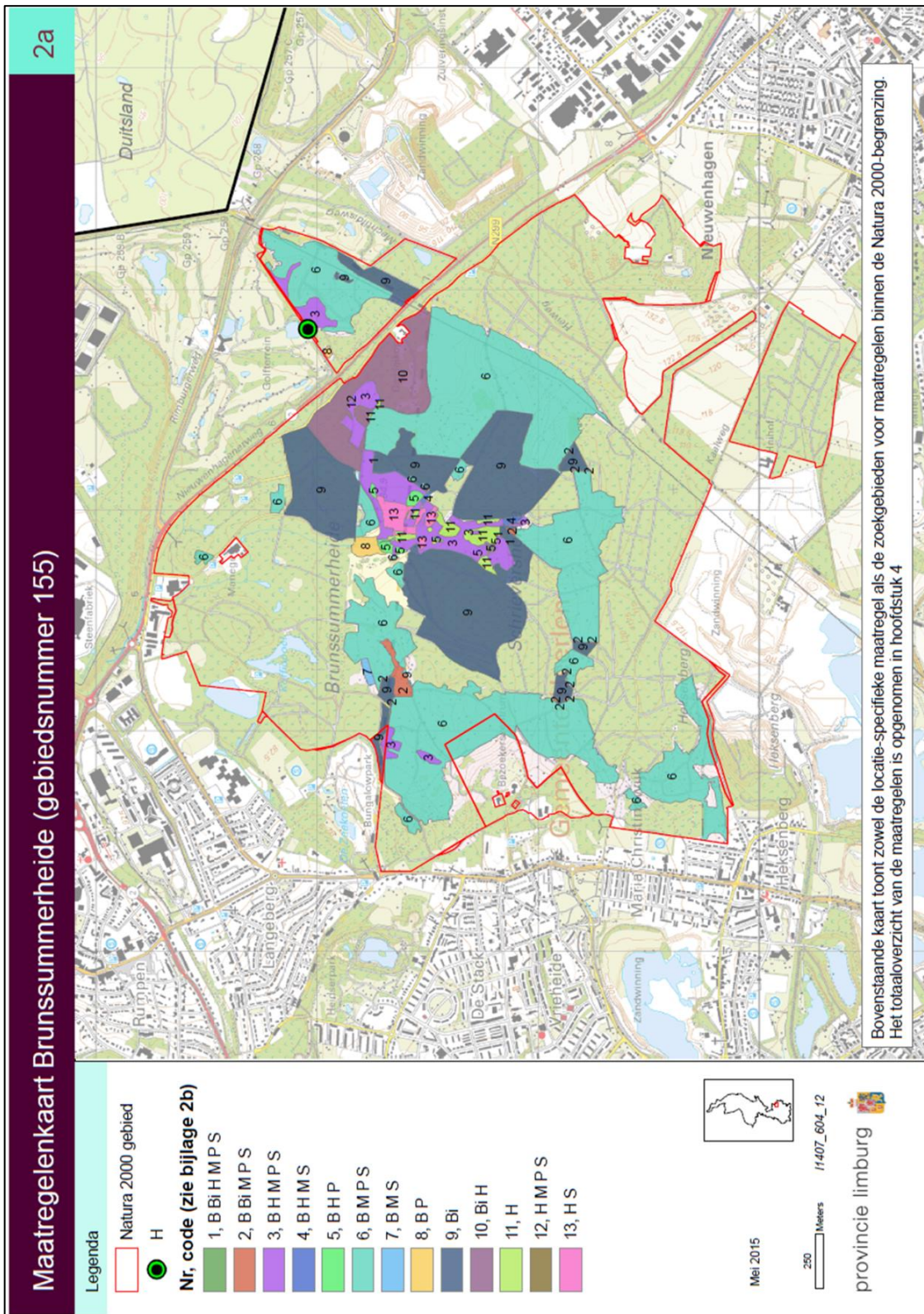
provincie limburg

Bijlage 2 Kaart maatregelen

Code	Omschrijving
Aa	Aanplant tbv habitatype
B	Begrazing
Bg	Beperken Ganzenpopulatie
Bi	Bosingrepen
Bv	Maatregel mbt bodemwoelende vissen
Gp	Opkweek en uitplanten Grote pimpemel
Gw	Bescherming Gele weidemier
H	Hydrologische maatregel
I	Inrichting
Kr	Vrijmaken kalkbodem/kalkrots
M	Maaien en afvoeren
O	Omvorming vegetatie
Op	Opschonen
Ow	Ontwikkelen van vegetatie
P	Plaggen
R	Ringen
S	Struweel/bosopslag verwijderen
Tm	Transplantatie mierennesten
U	Uitbreiding areaal habitatype tbv behoud habitatype
V	Realiseren verbindingzones
Vh	Venherstel

